

AGENDA

6 maart Algemene Ledenvergadering
20.00 uur zaal N(5?)
Wiskunde en Natuurwetenschappen
Heyendaalseweg, Nijmegen

15 maart Rivierentelling

12(of 19?) april "

8-11 mei Hemelvaartkamp Ameland
inlichtingen en aanmelding bij
Laurens Rietveld, [redacted]

WERK GROEP LAND VAN CUYK

16 maart Langenboomse bossen - Grindkuilen
8.30 uur, café 't Huukske,
Langenboom

13 april Bergerheide
6.30 uur, P-plaats aan de provinciale
weg t.o. T-kruising weg naar Haps,
in Oeffelt

4 mei de Vilt, Beugen
6.30 uur, bij ingang aan de weg
Haps-Beugen

25 mei Staatsbossen St. Anthonis
6.00 uur, ingang aan De Quayweg

De maandelijkse bijeenkomsten bij de heer van
Schipstal, [redacted], aan de Achterdijk te Mill,
zijn op: 13 maart, 10 april,
15 mei (3de donderdag), 12 juni en 10 juli.
Hier zullen o.a. de lopende activiteiten besproken
worden, waarnemingen uitgewisseld en eventuele
avond-excursies gepland worden (denk o.a. aan
Bosuil en Nachtzwaluw).

DE MOURIK

JAARGANG 12 NUMMER 1

VOGELWERK GROEP RIJK VAN NIJMEGEN EN OMSTREKEN

februari 1986

Redactie: Johan Thissen & Dick Heg

Illustraties: Dick Heg, Jeroen Helmer,
Pieter-Paul van Laake

Overname van (gedeelten) van artikelen of van illustraties is uitsluitend toegestaan met bronvermelding en schriftelijke toestemming van de auteur.

Aanwijzingen voor auteurs:

ARTIKELEN - De redactie is bereid U bij te staan onder andere inzake het verzamelen van literatuur- en archiefgegevens.

Tikwerk kan door ons gedaan worden.

Wanneer U het zelf tikt - Guidelijke, scherpe letter!

Geen verstaen lint, machine schoonmaken of een wegwerp-carbonlint gebruiken.

Tikken op gewone A4-vellen.

Kantlijn links en rechts 2 cm,

onder en boven 2,5 cm.

Dicht opeen tikken (regelstelling 1)

ILLUSTRATIES: Pentekeningen met Oost-Indische inkt op wit papier of transparant. Bij voorkeur ongeveer 1,5 tot 2 maal de grootte waarop ze afgedrukt moeten worden.

I N H O U D

Huishoudelijke mededelingen	1
Veldwaarnemingen juli-oktober 1985	3
Vogeltrek Hondsbosse Zeewering 12 en 13 okt. 85	7
Braakballen Roodkopklauwier	8
Wintervoorkomen IJsvogel Rijk van Nijmegen d.II	9
Denemarken zomer 1984	18
De Kleine Zwaan Horddonken e.o. 1984/85	24
Vogeltochten in de Lage Landen	37
Over uilen en uilskuikens (verslag 1985)	38
Zang- en roepimitaties	40

VAN DE BESTUURSTAFEL

ALGEMENE LEDENVERGADERING

Donderdag 6 maart 1986

20.00 uur precies in zaal N(5?) van Wiskunde en
en Natuurwetenschappen aan de Heyendaalseweg in Nijmegen

AGENDA

1. Opening (definitieve vaststelling van de agenda en van de notulen van de vorige vergadering Mourik jrg. 11 nr. 4)
2. Mededelingen van het bestuur o.a. over Ooy-avifauna
3. Jaarverslag. Alle activiteiten uit 1985 worden nagelopen.
4. Financiël verslag en kascontrole (zie onder)
5. Inventarisaties van broedvogels (plannen voor 1986, opgave is mogelijk)
6. Uitbreiding van het werkgebied
7. Vogelbescherming (discussie of dit actief danwel passief door de VWG gedaan moet worden)
8. Ledenavonden en excursies
9. Trektelling (reeds nu worden afspraken gemaakt voor het najaar)
10. Rondvraag en sluiting

FINANCIËEL OVERZICHT 1985

ONTVANGSTEN		UITGAVEN	
Saldo per 1-1-85	f 5807,09	Drukwerk "De Mourik"	f 1207,45
Contributies '85	- 2144,00	Porti "De Mourik"	- 422,35
Contributies '86	- 60,00	Redactiekosten	- 201,10
rente	- 350,95	Archiefmateriaal	- 74,25
Vogelcursus	- 585,00	Formulieren	- 42,10
	-----	Bestuurskosten	- 105,90
	f 3947,04	Vergaderingen	- 181,50
	=====	Werkgroep "Lana van Guyk"-	68,35
		SOVON + SOVON-onderzoek	- 106,30
		Ooy-avifauna	- 622,20
		Kosten vogelcursus	- 480,00
		Kamer van Koophandel	- 60,00
		bijdrage Wintervoeding	- 250,00
		Bezorging Ganzenfolder	- 72,75
		Enveloppen	- 116,60
		Gelderse Milieufederatie	- 75,00
		Nestkastonderzoek	- 25,00

Saldo per 1-1-86	f 4336,19		f 4110,85
			=====

In 1985 is de vogelwerkgroep circa f 1000,-- tekort gekomen, met name door de totale omvang van de Mourikken, het verschijnen van de Ooy-avifauna en wintervoeding.

LEDENMUTATIES

Nieuwe leden: P. Bunschoten, Appelstraat 2b, 6658 ER Beneden-Leeuwen
 G. Salewski, Im Mühlenfeld 12, 4193 Kranenburg, BRD
 Adreswijziging: A. van Eck, Zoom 4, 5032 BR Tilburg
 Opzeggingen: L. Coolegem, Nijmegen; J.&W. van de Calseijde, Cuyk;
 L. Jans, Stevensbeek; J. Spauwen, Nijmegen, C. O'Flynn, Oss.
 Nieuw lid: J.A. de Wildt, de Toverdans 46, 6584 ED Molenhoek, 080-583984
 Th. Jansen, Vlagberg 3, 5845 ED St. Anthonis
 P.T.J.M. Sterk, Beukenlaan 6, 6584 CR Molenhoek
 Adreswijziging: L. Rietveld, Grotestraat 83, 6511 VB Nijmegen

AKTIVITEITEN

AMELANDKAMP HEMELVAART

Van donderdag 8 tot en met zondag 11 mei vogelen op Ameland. Er wordt weer tegen een spotprijsje overnacht bij de familie Kiewiet in Buren, een dorpje op het eiland. Voorjaar op een waddeneiland is een belevenis. Ameland staat met name bekend om zijn Blauwe Kiekendieven en Velduilen.

Opgave zo snel mogelijk bij Laurens Rietveld; dit geldt voor iedereen. Het is mogelijk, dat het kamp naar Pinksteren verplaatst wordt.

Laurens Rietveld, (Kartuizerhof 10, Nijmegen) verhuist naar Grotestraat 83, 6511 VB Nijmegen, telefoon blijft 080-227925

NACHTZWALUW

Er zal weer een soort in de Mourik beschreven worden. Jan Jacobs verzoekt om alle oude en nieuwe gegevens en wetenswaardigheden omtrent de Nachtzwaluw, niet alleen wat betreft broedgevallen, maar ook ten aanzien van doortrek. Met name voor broedgevallen geldt, dat ook zeer oude gegevens, eventueel "van horen zeggen", van belang zijn.

Jan Jacobs, Stekkenberg 77, 6561 XG Groesbeek, 08891-3902

BLAUWE KIEKENDIEF

Ondergetekende wil een overzicht maken van doortrek en overwintering van de Blauwe Kiekendief in ons werkgebied. Gelieve al uw nog niet ingezonden materiaal in te leveren bij ondergetekende of bij Peter Brouwer. Vooral gegevens van slaapplaatsen zijn zeer welkom. Een aantal leden is overigens al door middel van een bij de vorige Mourik gevoegde brief speciaal gevraagd hierop te letten.

Raymond Pahlplatz, Dr. Kanterslaan 203, 5361 NE Grave, 08860-2083

DIE VÖGEL DER DÜFFEL IM KREISE KLEVE

Van de hand van Leo van den Bergh, Jacqueline van Leeuwen, Dieter Möller, Gerard Müskens, Johan Thissen en Dick Visser verscheen een Duitse tegenhanger van de Ooy-avifauna. Die Düffel is het poldergebied, dat grenst aan de Ooy-polder. Het boek (bijna 250 pagina's) is voor de luttele prijs van f 25,- te koop in de winkel van Olof van Hoorn (Lage Markt 67, Nijmegen), waar de Ooy-avifauna ook (nog wel) te verkrijgen is.

Die Vögel der Düffel zal misschien ook te koop zijn op de ledenvergadering van 6 maart aanstaande.

Johan Thissen, Hobbemaweg 118, 6562 CW Groesbeek, 08891-5852

PS. De winkel van Olof is alleen 's middags geopend.

VELDWAARNEMINGEN juli - oktober 1985

Fuut	11-08 1 p.+ 1 juv. putten St. Hubertusweg(Ooypolder) 1ste broedgeval in deze recent gegraven putten(PB)
Roodhalsfuut	21-10 1 ad.+ 3 juv. Oude Waal-Kekerdom (DV)
Geoorde Fuut	vanaf 7-09 2 ex. Plasmolen Mook (div. wrn)
Aalscholver	vanaf 4-09 1 ex. " " "
	Ooypolder max. juli 55; max. aug. 46, max. sept. 171; max. okt. 210.
	Aug.-okt. waarnemingen langs Maas
	Oktober trekwaarnemingen op verschillende posten -
	grootste aantal 19-10 735 ex. trek Dreumelse
	Waard, waarvan een groep van 380 ex! (MK1)
	Slaapplaatsen o.a.: Millingerwaard, Deesterwaard,
	Mijnlieff Druten, Oude Maasarm Boxmeer.
Roerdomp	5-09 1 ex. op paal Afferdense Waarden (Gld.), weggepest door Spreeuwen (fam. Veer)
	26-09 1 ex. Tiengeboden (OH)
	+ 21-10 1 ex. geschoten op drijfjacht Kekerdomse
	Waard (mededel. aan RB)
Kwak	5-07 1 ad. f. Gendtse Polder (LB)
	18-08 1 juv. ex. Millingerwaard (AV)
Blauwe Reiger	36 nesten Lobberdense Waard (EE)
	27-10 101 ex. Ooypolder, waarvan 30 Kaliwaal, 32
	Millingerwaard en 30 Oude Waal (PB)
Purperreiger	15-08 1 juv. ex. Ganzenorgel Gassei (EJ)
	18-08 ook aanwezig (RP)
	23-08 1 ex. f. Raam Mill (FC)
	9-09 1 ex. opvl. r. Ooyse Graaf (DV)
Grote Zilverreiger	(nagekomen) 20-04 1 ex. naar W. Erlecomse Waard (LE)
Ooievaar	11/12-07 1 ex. f. Horddonken Vortum (DH)
	19-07 t/m 1-08 1 ad. ex. tussen Dreumel en Wamel,
	binnen- en buitendijks foer. ONGERINGD (MK1)
	24,25-08 1 ex. langs spoorlijn Elst (HG)
	6-10 1 ex. t.p. uiterwaard Wamel (MK1)
	24,27-10 1 ex. GERINGD (MK1)
Rietgans	13-10 meer dan 5 ex. Fabalis overtr. Druten-zuid (LB)
Kolgans	19-10 + 200 ex. naar ZW Tongelaer Mill + 14.05 uur, zeer hoog (EJ)
Grauwe Gans	veel trekwaarnemingen sept., okt.
	8-09 226 ex. Kaliwaal-Ooypolder (MD,GS)
Brandgans	19-10 1 ex. Erlecomse Waard (MH)
Bergeend	juli/aug. 4 p.+juv. Erlecomse Waard/Kaliwaal-Ooypolder
	1-09 1 ad.+1 juv. Staartjeswaard Beuningen (DH)
Smient	9-09 6 ex. Kaliwaal-Ooypolder (DV)
	22-09 1 ex. Niers Milsbeek (JJ)
	12-10 1 ex. Mzenburg Heyen (JB)
Krakeend	11-08 + 60 ex. Millingerwaard (RP)
	16-10 1 ♂ Noordereiland Boxmer (MA)
Pijlstaart	13-09 1 p. trek Dreumelse Waard (MK1)
Zomertaling	7-10 1 ♀ Hiense Waard (AV)
Slobeend	5-10 13 ⁺ ex. naar O De Maaskampen Gassel (EJ)
	13-10 320 ex. Ooypolder (OH)
Eidereend	3-07 1 ♀, 1 subad. ♂, 1 ♂ eclips stuw Sambeek (DH)
	21-07 1 ♀ Erlecomse Waard (W)
	3-10 1 ♂ Waal Bisonbaai-Oost (OH)
	13-10 1 ♀ + 1 ♂ stuw Sambeek (LG)
Brilduiker	16-10 1 ♂ Kraaienbergse plassen (RH,RP)
Middelste Zaagbek	16-10 1 ♀ naar Z. Millingerwaard (RH,RP)
Grote Zaagbek	17-10 1 ♂ niet geheel uitgekleurd Groene Heuvels (DV)
Wespendief	2-10 2 ex. naar ZW Holdeurn (FRN)
	3-10 1 ex. Gendtse Broek (LB)

Wespendief 6-10 2 ex. Scahykse Heide (RH)
6-10 1 ex. thermiek Vagevuur Milsbeek (EJ)
Rode Wouw 15-09 1 ex. naar O. Beers (LG)
Bruine Kiekendief 17-10 1 ex. Tongelaer (FC)
20-10 1 ex. Erlecomse Waard (MW)
Blauwe Kiekendief 22-08 1 ex. naar O. Maaskampen Gassel (RH)
Grauwe Kiekendief 11-08 1 juv. Millingerwaard (MD)
Ruigpootbuizerd 22/27-09 1 ex. t.p. Nederrijk (LE)
24-09 1 ex. naar NO Dreumelse Waard (DV)
21-10 1 ad. Gendtse Polder naar Kekerdomse Veld (DV)
Visarend 21-08 1 ex. brug Ewijk, achternagezeten door 3 Toren-
valken (EJ,RP)
4/22-09 1 ex. Ooypolder (div. wrn.)
7-09 2 ex. Ooypolder (DV)
13-09 1 ex. t.p. Kammerberg Raam Tongelaer (LG)
17-10 1 ex. naar ZW De Geest Linden-Gassel (EJ)
Torenvalk 21-08 11 ex. Dreumelse Waard, één groep achter Sperwer
aanjagend (MK1)
Smelleken 26-09 1 ad. ♂ jagend Bruuk (DV)
6-10 1 ex. naar W. Circul van de Ooy (PB)
23-10 2 ex. trek Dreumelse Waard (MK1)
28-10 1 ex. Maas Grave (RP)
Roodpootvalk 7-07 1 ♂ naar ZZW Bergerheide (DH)
25-08 1 ♂ Kerkdijk-Ooypolder (LE)
19-10 1 ♂ jagend Dreumelse Waard (MK1)
Boomvalk 6/7-10 1 ex. jagend Millingerwaard (MD,CS,W)
Slechtvalk 13-10 1 ex. naar W. Waal Millingerwaard (AE)
Waterral 18-09 1 ex. r. rand belt Bruuk, opgeschrikt door ree(DV)
30-10 1 ex. f. Ewijkse Velden, trekker (Rb)
Porseleinhoen 03-07 1 ♂ + minstens 2 juv. Willempolder Echteld
05-07 2 ♂♂ r. Bemmelse Waarden
06-07 1 ♂ + pulli Oude Waal-Ooypolder
07-07 1 ♂ + minstens 2 pulli Drutense Waard (LB)
Kwartelkoning 05-07 2 ♂♂ r. Gendtse polder, 2 ♂♂ r. Oosterhoutse
Waard
06-07 2 ♂♂ r. Drutense Waard (LB)
08-07 2 ad. + 3 juv.ex. brug Ewijk (RP)
10-10 1 ex. lopend en vliegend Millingerwaard (MD)
Kraanvogel 23-10 onbekend aantal r. naar W. Boxmeer (MA)
31-10 2 ex. overvl. Gennep (Re)
Kluut (nagekomen) 9-05 2 p. broedend Dreumelse Waard (DV)
12-07 1 ad. + 2 juv. idem (MK1)
Kleine Plevier 14-10 1 ex. t.p. f. Noordereiland Boxmeer (MA)
Bontbekplevier 28-07 3 ex. Kaliwaal-Ooypolder (Hs)
28-08 2 ex. Kraaienbergse plassen (RP)
21-10 1 ex. r. Kaliwaal-Ooypolder (DV)
Goudplevier 11-08 1 ex. Erlecomse Waard (EJ,RP)
14-09 2 ex. vl. Kraaienbergse Plassen (RP)
22-08 1 ex. vl. Maaskampen Gassel (RH)
Zilverplevier vanaf 14-9 1-4 ex. oostelijke Ooypolder (div.wrn.)
27-09 1 ex. trek Oude Waal-Ooypolder (DV)
07-10 1 ex. Hiense Waarden (AV)
Kanoetstrandloper vanaf 8-9 1-5 ex. oostelijke Ooypolder (div. wrn.)
Kleine Strandloper 11-08 2 ex. Erlecomse Waard (Ha)
11-09 t/m 7-10 2-20 ex. oostelijke Ooypolder (div.wrn.)
14-09 t/m 7-10 3-21 ex. Hiense Waarden (AV)
24,25-09 1 juv.ex. Grindkuilen Mill (RH,RP)
25-09 Afferdense Waard-Gld. (DV)
13-10 2 ex. f. Oude Waal-Ooypolder (EJ)

Temmincks Strandloper 2-08,7-10 1 ex. Hiense Waarden (AV)
Krombekstrandloper 18-07 2 ex. broedkleed Erlecomse Waard (PB)
vanaf 18-07 t/m 29-9 1-12 ex. Ooypolder (div.wrn.)
2-8 t/m 10-8 1-3 ex. Hiense Waarden, waarvan 1 rui (AV)
14-09 Afferdense en Deestse Waarden (RvT)
Bonte Strandloper 27-07 3 ex. Kaliwaal-Ooypolder (EJ,MA)
31-07 1 ex. zomerkleed Kraaienbergse Plassen (JJ,DH)
03-08 3 ex. idem (EJ)
23-09 3 ex. Kaliwaal-Leeuwen (DV)
7-10,13-10 51 ex. Millingerwaard (LG,OH)
7-10 78 ex. Hiense Waarden (AV)
Kemphaan 7-07 13 ex. Erlecomse Waard/Kaliwaal-Ooypolder (CS,FS)
max. (27 juli) 47 ex. aldaar (DH,EJ)
4/6-8 30 ex. Hiense Waarden (AV)
20-08 2 ex. Kraaienbergse Plassen (LG)
29-07 5 ♂♂, 3 ♀♀ Noordereiland Boxmeer (MA)
Houtsnip 20-10 1 ex. trek Lieserberg Vogelsang Wyler (BE)
29-10 1 ex. opvl. Gennepweg Reichswald (DV)
Grutto 14-09 1 ex. Zoete- en Zurepasweiden (RvT)
Rosse Grutto 22-9 t/m 20-10 2-3 ex. Ooypolder (div. wrn.)
7-09 2 ex. Dreumelse Waard (MK1)
19-09 1 ex. f. uiterwaard Wamel (MK1)
14-09 t/m 7-10 2 ex. Hiense Waarden (AV)
Regenwulp 21-07 61 ex. naar Z. hoog Erlecomse Waard (W)
22-08 minstens 2 ex. r. overtr. Elshof Malden (FH)
29-09 1 ex. t.p. Kraaienbergse Plassen (EJ,RP)
14-10 1 ex. naar Z. Vagevuur Milsbeek (DH), zeer laat
Wulp 11-08 376 ex. Erlecomse Waard (PB)
23-09 49 ex. Kraaienbergse Plassen (JG)
Zwarte Ruiter 6-07 1 ex. f. Kraaienbergse Plassen (RP)
14-07 28 ex. Erlecomse Waard/Kaliwaal-Ooypolder (MD)
21-10 36 ex. Oude Waal-Ooypolder (DV)
Tureluur 25-09 1 ex. r. Kraaienbergse Plassen (JG)
Groenpoetruiter 12-10 1 ex. idem (EJ)
Witgatje 27-07 11 ex. (10 in 1 groep) Kaliwaal-Ooypolder (EJ)
Bosruiter 20-07 1 ex. naar NO Boxmeer-St.Anthonis (DH)
20-07 1 ex. Erlecomse Waard (PB)
31-7 t/m 4-8 1-3 ex. Kraaienbergse Plassen (EJ,DH)
18-08 9 ex. Kaliwaal-Ooypolder (W)
Oeverloper 29-07 30 ex. slaapplaats Noordereiland Boxmeer (MA)
31-07 33 ex. Grindkuilen Mill, 40 ex. Kraaienbergse
plassen (DH)
2-08 34 ex. Hiense Waarden (AV)
13-08 minstens 77 ex. Ooypolder (Ha)
13-10 2 ex. Maasheggen Sambek (LG)
Kleinste Jager 15-09 1 ex. Waal Beuningen, eerst t.p., later naar O.(Rb)
Dwergmeeuw juli t/m sept. meerdere waarnemingen van max. 3 juv. +
2 ad. (niet altijd samen) Waal oostelijke Ooypolder
15-08 2 ad. vl. Maas Batenburg-Appeltern (DV)
20-10 1 ex. Millingerwaard (LE)
Drieteenmeeuw 07-09 1 onv. ex. naar O. Dreumelse Waard (MK1)
Reuzenster 02-08 1 subad. Hiense Waarden (AV)
Visdief 20-10 1 ex. Kekerdomse Waard (LE)
Zwarte Stern 21-07 75 ex. jagend Waal Erlecomse Waard (W)
15-09 2 ex. Millingerwaard (JJ)
14-09 1 ex. naar Z. Nederrijk (LE)
Holenduif 28-09 + 120 ex. f. Tongelaer Mill (EJ)
Kerkuil 06-08 2 juv. ex. St. Anthonis (FK)
Bosuil 06-07 1 ex. half geplukt Ossenbroek Beers (RP)
12-07 1 ex. t.p. TUIN Beuningen (Rb)

Velduil	31-07 1 ex. Tongelaer (RH)
	5-08 1 ex. t.p., later opvl. Kazerne Grave (RH,EJ)
	18-10 1 ex. jagend Niers Milsbeek (JJ)
Nachtzwaluw	juli 2 ♂♂ r. tegelijk Mulderskop (DV)
	7-07 2 ♂♂ r. Bergerheide (DH)
	9-07 5 ♂♂ r. Gemeenteheide Bergen (DH)
IJsvogel (toch nog!)	19-07 2 ex. vl. en r. Staatsbossen St. Anthonis (LG)
	29-7 1 ex. langsvl. strang Bisonbaai (W). Later wrsch. zelfde exemplaar in dorp Ooy en Groenlanden
	4,6-9 1 ex. r. Kanaal pont Vierlingsbeek (DH)
	18-09 1 ex. naar Z. Kaliwaal-Ooypolder (PSt)
Zwarte Specht	7-07 1 ex. r. Stoffelenberg Reichswald (div.wrn.)
	31-07 1 ex. overvl. woonwijk Wychen (RG)
	23-08 1 ex. Hatertse Vennen (RG,W)
	10-09 1 ex. f.+r. de Bruuk, later naar Reichswald (DV)
	1-10 1 ex. r. Kerkbos H.-Landstichting (W)
	10-10 2 ex. Nieuwenhof Mill (FC)
Overzwaluw	8-09 + 5 ex. Oude Waal-Ooypolder (MD,CS)
Boerenzwaluw	19-10 1 ex. naar ZW. Dreumelse Waard (MK1)
Duinpieper	29-08 1 ex. f. Erlecomse Waard (OH)
	21-09 1 ad. t.p. uiterwaard Beuningen (Rb)
Waterpieper	27-09 1 ex. trek Dreumel (MK1)
Gele Kwikstaart	19-10 zeer laat! 1 ex. overvl. Kraaienbergse Plassen(EJ)
Grote Gele Kwik	4-09 1 ex. overvl. Plasmolen (RP)
Witte Kwikstaart	6-10 minstens 70 ex. Dreumel, slaappleats in maIs(MK1)
Paapje	12-10 2 ex. Heukelom, 1 ex. Ossenkamp-Heyense Waard(RvT)
Beflijster	14-10 1 ♂ naar WZW Vagevuur Milsbeek (DH)
Kraanvogel	4-09 1 ex. steenfabriek Groenlanden (OH)
Sprinkhaanrietzanger	7-7 1 ♂ z. Ewijkse Waard (LB)
Rietzanger (nagekomen)	18-06 1 ♂ z. Berendonck (KR)
Bosrietzanger	14-09 1 ♂ kort z. Bemelse Polder (PB)
Kleine Karekiet	13-10 1 ex. ringvangst Groenlanden-zuid (OH)
Grote Karekiet (nagekomen)	19-05 1 ex. Groenlanden (RF)
	16,18-6 1 ♂ z. Wychens Ven/Berendonck (KR)
Vuurgoudhaan	14-09 2 ♂♂ vechtend St. Jansberg (W)
Bonte Vliegenvanger	24-9 1 ♂ uiterwaarden Weurt (Rb)
Kuifmees	26-09 2 ex. Groenewoudse Weg Nijmegen (FH)
	27-09 3 ex. stadstuin Veldstraat Nijmegen, later naar W. Tiengeboden (JH)
Zwarte Mees	INVASIE 14-9 30 ex. trekgroep uiterwaard Hien (AV)
	21-09 55 ex. trek dagtotaal Dreumelse Waard (MK1)
	5-10 72 ex. trek " " "
	laatste week oktober + 200 ex. Beuningen in enkele dagen
Boomklever	10-09 1 ex. r. Hezelstraat Groenlanden (OH)
Klapekster	13-10 1 ex. naar ZW Nederrijk (JH)
	14-10 1 ex. r. naar N. Vagevuur Milsbeek (DH)
Notenkraaker	23-10 1 ex. naar ZW Oude Kleefse Baan Berg en Dal (JH)
	? Maas-Waalkanaal (Ha), Kopsendal Ubbergen (W)
Bonte Kraai	20,22-10 1 ex. maIsakker Brakkenstein Nijmegen (FH)
	20-10 3 ex. naar ZZW Lieserberg Vogelsang Wyler (BE)
	26-10 1 ex. naar N. Noordereiland Boxmeer (MA)
Skandinavische Kauw	22-10 1 ex. maIsakker Brakkenstein Nijmegen (FH)
Europese Kanarie	19-10 1 ex. trek Dreumelse Waard (MK1)
	21-10 2 ex. t.p. uiterwaarden Beuningen (Rb)
Frater	14-09 1 ex. naar N Nederrijk (LE)
	27-10 5 ex. opvl. strand pont Wamel (MK1)
IJsgors	27-09 1 ex. naar ZW Dreumelse Waard (MK1)

Volgende aflevering november t/m februari. Na afloop van februari zo snel mogelijk inzenden. Ook waarnemingen uit vroeger jaren zijn altijd welkom en blijven van waarde.

Peter Brouwer, Pater Brugmanstraat 49, 6522 EH Nijmegen, 080-220618

DE VOGELTREK ROND DE HONDEBOSSE ZEEWERING 12 EN 13 OKTOBER 1985.

Op de ledenvergadering van 10 september werd om verschillende redenen besloten dat er dit najaar geen kampje zou worden georganiseerd door de VWG. Een aantal leden op deze vergadering vonden dat zeer jammer dus besloten ze zelf een kampje te organiseren en wel naar de Hondsbosse zeevering om aldaar de zeevogeltrek te bestuderen. Op vrijdag 12 oktober vertrokken dus 6 vogelaars (Floor Aarts, William Verpoort, Raymond Pahlplatz, Rob Hendriks, Leon Engels en Jan Jacobs) richting Camperduin. Het zou een fantastisch weekend worden. Het weer was zaterdag prima een zachte NO wind, zonnig en zeer helder, zondag wa het ook prima de wind kwam nu ZW ook weer zeer zacht. Nu volgt er een overzicht van wat er zoal gezien is.

Zeetrek.

Op 12 oktober werd van 6.40 t/m 17.00 geteld maar tussendoor werden ook wat uurtjes aan de zangvogeltrek e.d. besteed. De volgende vogels parkeerden onze kijkers/telescopen.

II N + I5 Z "zeeduikers" - I N parelduiker - 2 N roodkeelduiker - I N noordse pijlstormvogel - I3 N + 3 7 jan van genten - 6 N + I 7 aalscholver - IO-tallen rotganzen - I Z brandgans - 2 Z smient - 2 N pijlstaart - I N kuifeend - 44 N eidereend - 205 N + 83 Z zwarte zeeëend - 2 Z grote zeeëend - 7 N + 3 7 middelste zaagbek - 6 Z scholekster - 2 N zilverplevier - 2 N + 5 Z kleine jager - 7 Z dwergmeeuw - IO-tallen drieteenmeeuwen - 3 Z grote stern - 26 n + I2 7 alk/zeekoet (zalk) - 2 Z gele kwikstaart.

Op 13 oktober werd van 6.30 t/m 9.30 geteld.

4 N + 6 Z "zeeduikers" - I N parelduiker - 3 N roodkeelduiker - 5 N + 5 Z fuut - II7 N + I4 Z jan van gent - 3 t.p. knobbelwaan - tientallen rotganzen v.n.l. Z - I N smient - I N brilduiker - tientallen eidereenden - 3I9 N + 44 Z zwarte zeeëend - I N grote zeeëend I N ijseend - I2 N + 3 Z middelste zaagbek - I6 N drieteenstrandloper 4 N + 3 Z kleine jager - tientallen drieteenmeeuw - 2 N grote stern 2 N visdief - I Z zwarte stern - 8 N + IZ alk/zeekoet - 2 Z strandleeuwerik.

De omgeving van Camperduin is ook prachtig voor vogels en vogelaars ten noorden van het strandpaveljoen liggen enkele plassen, dit zijn de putten hier zijn vele eenden en steltlopers te zien o.a. een hoogwatervluchtplaats steenlopers andere leuke waarnemingen hier waren: 3 krombekstrandlopers, 2 paarse strandlopers en verder kluten, watersnippen, zilverplevieren, smienten enz., als je bij de Putten onder aan de dijk gaat staan zie je erg veel zangvogels passeren richting zuid wij hadden hier o.a. 2 strandleeuwerikken 3 ijsgorzen, en een slechtvalk die recht de zee invloeg dit moet je natuurlijk niet te letterlijk opvatten.

Achter het paveljoen beginnen prachtige duinen met naaldbos, stukken heide enz. toen Raymond en ik op 13 oktober een bezoek wilde brengen aan deze duinen werd onze aandacht getrokken door een vogeltje dat een vreemde roep ten gehore bracht, dus zochten wij dit beestje en na een tijdje kreeg ik hem goed in mijn kijkerbeeld, het was een klein vogeltje zo groot als een goudhantje met een duidelijke dubbele vleugelstreep, een duidelijke oogstreep en een zenuwachtig gedrag.

Dit waren o.a. de kenmerken van dit bladkoninkje - ook vloog er in de duinen nog een raaf rond die hier volgens andere vogelaars al enige tijd verbleef. Er werden dit weekend II5 vogelsoorten waargenomen.

Jan Jacobs,
Grosbeek.

Braakballen van de Roodkopklauwier

De roodkopklauwier, *Lanius senator*, is een in Nederland en België vrij zeldzame tot zeldzame broedvogel op open droog terrein met bomen en struiken, soms in bosachtige streken. Zijn verspreiding in Europa behelst Zuid-Europa (Spanje, Portugal, Italië, Frankrijk, Griekenland, Turkije, Joegoslavië, N. Afrika), maar de noordgrens van zijn verspreidingsgebied loopt tot in ons land door.

Deze klauwier trekt weg van half augustus tot half september, en keert vanaf begin mei weer in ons land terug.

Klauwieren jagen op insecten, kleine vogels, kikkers en knaagdieren, die ze met hun haaksnavel op doorns en prikkeldraad zetten. Zo was laatst nog in het Vogeljaar te lezen over een grauwe klauwier die een winterkoninkje op een doorn gespiest had.

Toch is er nog maar weinig onderzoek verricht naar de voedingsgewoonten van klauwieren.

In het afgelopen voorjaar heb ik een vijftal braakballetjes van de roodkopklauwier onderzocht, op verzoek van Ruud Poppen, die de balletjes in 1981 had gevonden aan de rand van een grasland in Limburg bij Geleen, op een plek waar hij even tevoren een paartje roodkopklauwieren had waargenomen.

De braakballetjes hadden een gemiddelde grootte van 9 bij 15 mm. De inhoud bestond voornamelijk uit resten van kevers en muizen. Wat de kevers betreft konden twee families worden onderscheiden, nl. de Carabidae en de Curculionidae (loop- en snuitkevers). van muizen werden veel haren en botjes teruggevonden.

Daarnaast werden aangetroffen: mieren, cocons, stukje schaal van een slak (Gastropoda), een vlieg (Brachycera), plantaardig materiaal (stengels, schors, zaadpluis) en enkele steentjes (2 mm). De steentjes en het plantenmateriaal zijn waarschijnlijk in de maag terechtgekomen bij het jagen op en eten van insecten, en vormen op zichzelf dus geen prooi voor de roodkopklauwier.

Paul Erftemeijer

Nijmegen, 229021.

HET VOORKOMEN VAN DE IJSVOGEL IN DE WINTER IN HET RIJK VAN NIJMEGEN

deel 2: Verspreiding

Verwerking van gegevens

Verschillende waarnemingen waren onbruikbaar voor verwerking in grafieken of kaartjes. Een voorbeeld: 16-3-1977 ± 6 exx diverse plaatsen Land van Cuyk Gassel. Ook waarnemingen van enkele rivierentellingen waren onbruikbaar doordat er alleen trajectnummers werden gegeven als plaatsaanduiding.

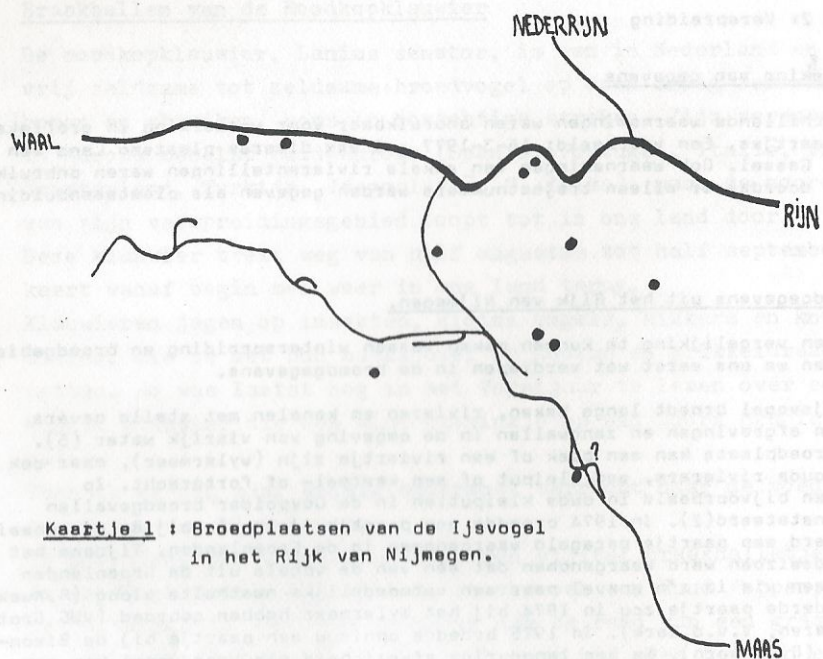
Broedgegevens uit het Rijk van Nijmegen.

Om een vergelijking te kunnen maken tussen winterspreiding en broedgebieden, moeten we ons eerst wat verdiepen in de broedgegevens.

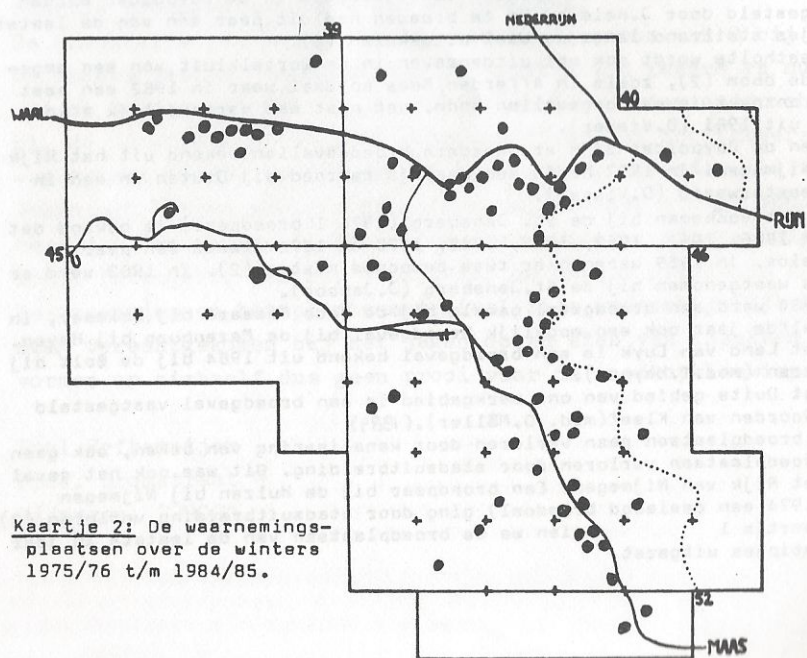
De Ijsvogel broedt langs beken, rivieren en kanalen met steile oevers en in afgravingen en zandwallen in de omgeving van visrijk water (5). De broedplaats kan een beek of een riviertje zijn (wylermeer), maar ook een oude rivierarm, een kleiput of een kasteel- of fortgracht. Zo werden bijvoorbeeld in oude kleiputten in de Ooypolder broedgevallen geconstateerd (2). In 1974 broedde een paartje Ijsvogels bij de Bisonbaai en werd een paartje geregeld waargenomen in de Groenlanden. Tijdens het broedseizoen werd waargenomen dat één van de vogels uit de Groenlanden met een vis in z'n snavel naar een vermoedelijke nestholte vloog (R.Kwak). Een derde paartje zou in 1974 bij het Wylermeer hebben gebroed (VWG Grote rivieren, V.v.d.Berk). In 1975 broedde opnieuw een paartje bij de Bisonbaai (D.v.Hoorn). Na een langdurige afwezigheid als broedvogel kon pas in 1984 weer opnieuw het broeden van Ijsvogels in de Ooypolder worden vastgesteld door J.Helmer. Om te broeden had dit paar één van de laatste stukjes steilrand langs de Waal uitgekozen (6). De nestholte wordt ook wel uitgegraven in de wortelkruit van een omgewaaid boom (2), zoals in Afferden, Maas en Waal waar in 1982 een nest werd ontdekt in een omgevallen boom. Het nest was vermoedelijk afkomstig uit 1981 (D.Visser). Buiten de Ooypolder zijn er meerdere broedgevallen bekend uit het Rijk van Nijmegen. In 1977 heeft een paartje gebroed bij Druten en een in de Deesterwaard (D.Visser).

Over het voorkomen bij de St. Jansberg (1976 1 broedpaar) is bekend dat er in 1936, 1961, 1962, 1967, 1968, 1970 en 1972 steeds één paar nestelde. In 1969 waren hier twee bewoonde nesten (2). In 1983 werd er balts waargenomen bij de St.Jansberg (J.Jacobs). In 1984 werd een broedgeval gemeld bij de Oude Maasarm bij Boxmeer, in datzelfde jaar ook een mogelijk broedgeval bij de Mazenburg bij Heyen. In het Land van Cuyk is een broedgeval bekend uit 1984 bij de Bolt bij Escharen (med.T.Heynen).

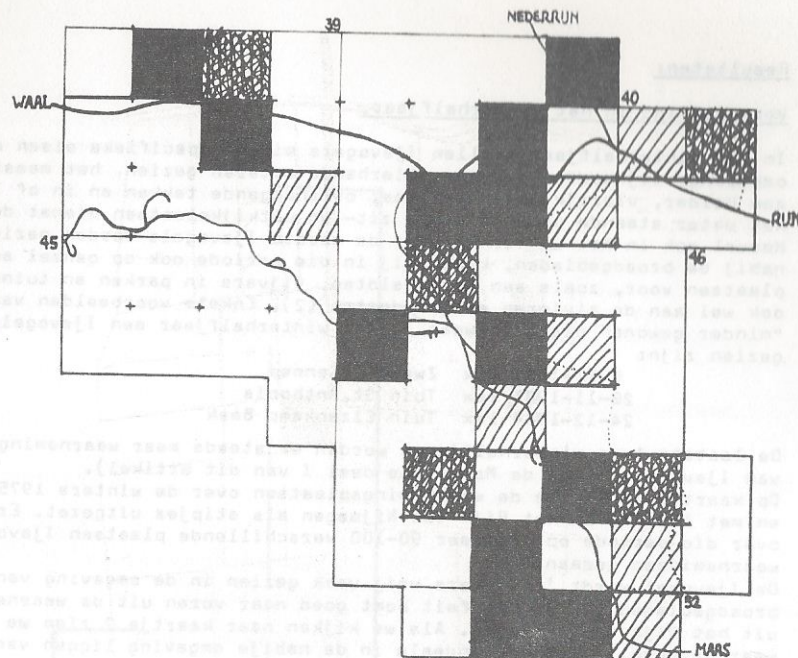
In het Duits gebied van ons werkgebied is een broedgeval vastgesteld ten Noorden van Kleef (med. D.Möller). (1984) Veel broedplaatsen gaan verloren door kanalisering van beken, ook gaan er broedplaatsen verloren door stadsuitbreiding. Dit was ook het geval in het Rijk van Nijmegen. Een broedpaar bij de Hulzen bij Nijmegen (in 1974 een geslaagd broedsel) ging door stadsuitbreiding verloren (2). Op kaartje 1 zien we de broedplaatsen van de laatste 20 jaar als stipjes uitgezet.

Kaartje 1 : Broedplaatsen van de Ijsvogel
in het Rijk van Nijmegen.

Kaartje 2: De waarnemings-
plaatsen over de winters
1975/76 t/m 1984/85.

- Zeker broedend (12 blokken)
- Waarschijnlijk broedend (5 blokken)
- Mogelijk broedend (7 blokken)

Dit kaartje laat de resultaten ^{zien} van de blokkeninventarisatie over de periode 1973-1977 van de SOVON. Doordat meerdere nestpijpen worden gegraven, de volwassen vogels vaak op grote afstand van het nest foerageren en de pas uitgevlogen jongen al snel andere gebieden kunnen opzoeken, kunnen in een gering aantal blokken ten onrechte "zekere" broedgevallen zijn gemeld. Daar staat tegenover dat meldingen van mogelijke broedgevallen deels op broedvogels betrekking zullen hebben en deels op overzomerende vogels. Omdat in het Atlasproject de gegevens van vijf jaar onderzoek zijn gecombineerd en de verspreiding jaar op jaar sterk varieert, zijn op de kaart meer broedplaatsen aangegeven dan er zelfs in een topjaar worden bezet (5).

Resultaten:Verspreiding in het winterhalfjaar.

In het winterhalfjaar stellen Ijsvogels minder specifieke eisen aan hun omgeving. Zij worden dan aan allerhande wateren gezien, het meest echter aan helder, visrijk water met veel overhangende takken en in of langs het water staande palen die als zit- en uitkijkplaatsen dienst doen. Hoewel ook in het winterhalfjaar de meeste Ijsvogels worden gezien in of nabij de broedgebieden, komen zij in die periode ook op geheel andere plaatsen voor, zoals aan poldersloten, vijvers in parken en tuinen en ook wel aan de rivieren en grindgaten (2). Enkele voorbeelden van deze "minder gewone" plaatsen waar in het winterhalfjaar een Ijsvogel wordt gezien zijn:

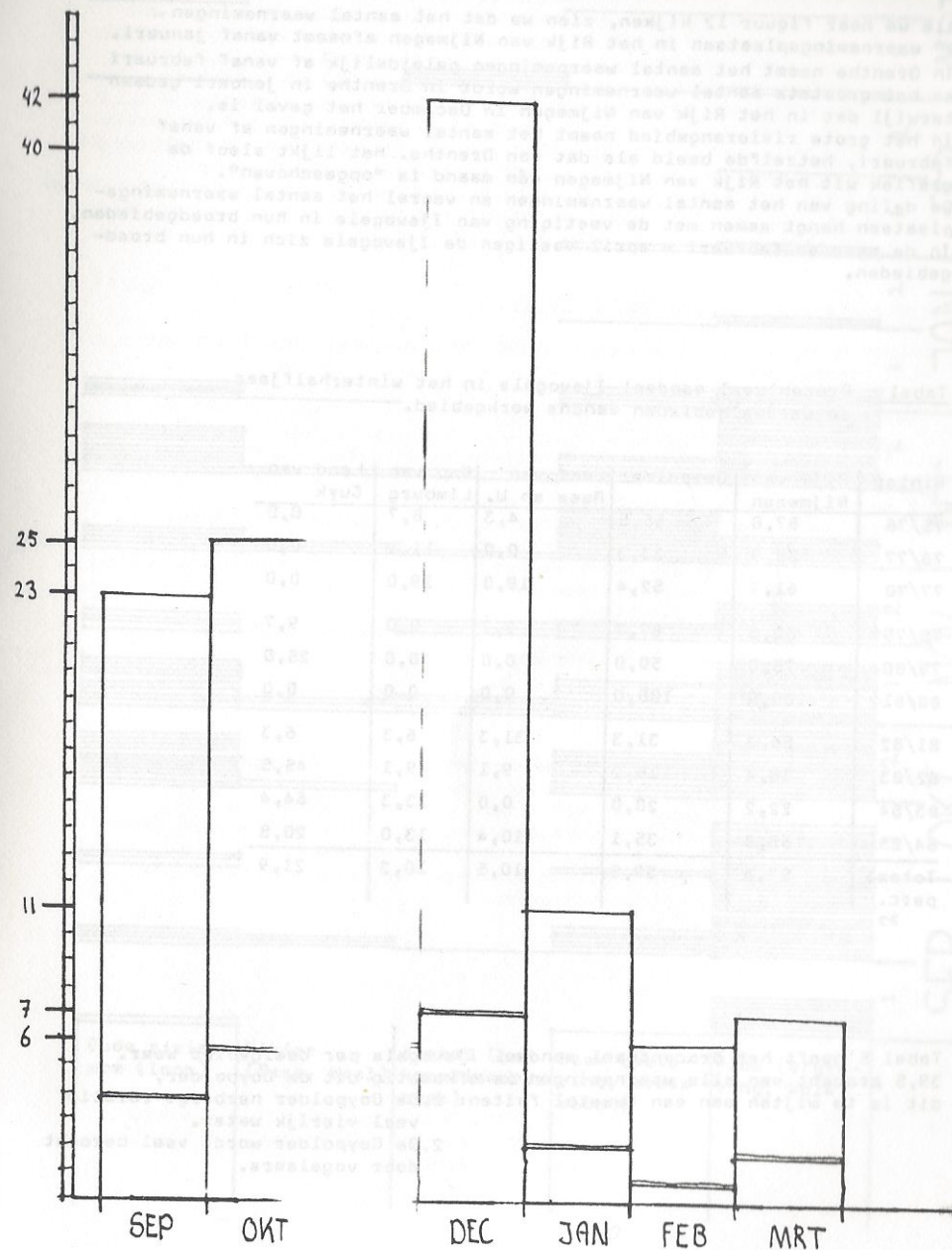
- 6-11-1977 lex Zwembad Gennepe
- 28-11-1981 lex Tuin St. Anthonis
- 24-12-1984 lex Tuin Elzenkamp Beek

De laatste twee winterhalfjaren worden er steeds meer waarnemingen gedaan van Ijsvogels langs de Maas (zie deel I van dit artikel).

Op kaartje 2 zien we de waarnemingsplaatsen over de winters 1975/76 tot en met 1984/85 in het Rijk van Nijmegen als stipjes uitgezet. Er werden over die periode op ongeveer 90-100 verschillende plaatsen Ijsvogel-waarnemingen gedaan.

De Ijsvogel wordt 's winters vrij vaak gezien in de omgeving van zijn broedgebieden (1,2). Dit feit komt goed naar voren uit de waarnemingen uit het Rijk van Nijmegen. Als we kijken naar kaartje 2 zien we dat de waarnemingsplaatsen grotendeels in de nabije omgeving liggen van de broedplaatsen (zie kaartje 1).

Figuur 12 (volgende bladzijde) Het totaal aantal waarnemingsplaatsen van de Ijsvogel per maand in het winterhalfjaar. De streepjes in de grafiek geven het gemiddelde aantal waarnemingen per maand weer. (zie figuur 11 deel I)

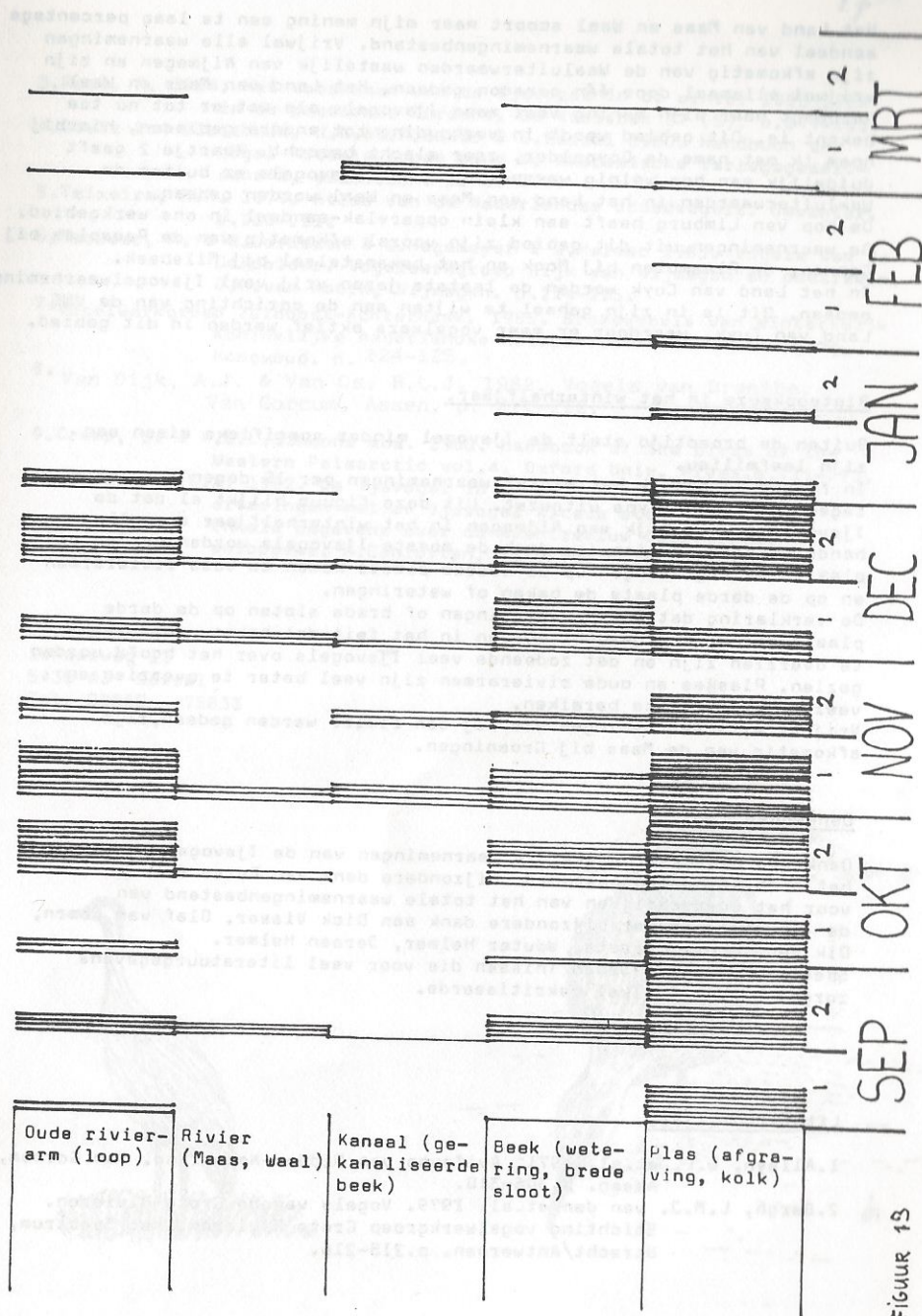

Als we naar figuur 12 kijken, zien we dat het aantal waarnemingen en waarnemingsplaatsen in het Rijk van Nijmegen afneemt vanaf januari. In Drenthe neemt het aantal waarnemingen geleidelijk af vanaf februari en het grootste aantal waarnemingen wordt in Drenthe in januari gedaan terwijl dat in het Rijk van Nijmegen in December het geval is. In het grote rivierengebied neemt het aantal waarnemingen af vanaf februari, hetzelfde beeld als dat van Drenthe. Het lijkt alsof de grafiek uit het Rijk van Nijmegen één maand is "opgeschoven". De daling van het aantal waarnemingen en vooral het aantal waarnemingsplaatsen hangt samen met de vestiging van Ijsvogels in hun broedgebieden. In de maanden februari - april vestigen de Ijsvogels zich in hun broedgebieden.

Tabel . Procentueel aandeel Ijsvogels in het winterhalfjaar in de deelgebieden van ons werkgebied.

Winter	Rijk van Nijmegen	Ooypolder	Land van Maas en W.	Kop van Limburg	Land van Cuyk
75/76	87,0	56,5	4,3	8,7	0,0
76/77	88,9	33,3	0,0	11,1	0,0
77/78	61,9	52,4	19,0	19,0	0,0
78/79	80,6	67,7	9,7	0,0	9,7
79/80	75,0	50,0	0,0	0,0	25,0
80/81	100,0	100,0	0,0	0,0	0,0
81/82	56,3	31,3	31,3	6,3	6,3
82/83	36,4	18,2	9,1	9,1	45,5
83/84	22,2	20,0	0,0	13,3	64,4
84/85	55,8	35,1	10,4	13,0	20,8
Totaal perc.	57,4	39,5	10,5	10,2	21,9

Tabel 5 geeft het procentueel aandeel Ijsvogels per deelgebied weer. 39,5 procent van alle waarnemingen is afkomstig uit de Ooypolder, dit is te wijten aan een tweetal feiten: 1. De Ooypolder herbergt relatief veel visrijk water. 2. De Ooypolder wordt veel bezocht door vogelaars.

Het Land van Maas en Waal scoort naar mijn mening een te laag percentage aandeel van het totale waarnemingenbestand. Vrijwel alle waarnemingen zijn afkomstig van de Waalwaterwaarden westelijk van Nijmegen en zijn vrijwel allemaal door één persoon gedaan. Het Land van Maas en Waal herbergt naar mijn mening veel meer Ijsvogels als wat er tot nu toe bekend is. Dit gebied wordt in verhouding tot andere gebieden, hierbij noem ik met name de Ooypolder, zeer slecht bezocht. Kaartje 2 geeft duidelijk aan hoe weinig waarnemingen van Ijsvogels er buiten de Waalwaterwaarden in het Land van Maas en Waal worden gedaan. De Kop van Limburg heeft een klein oppervlak-aandeel in ons werkgebied. De waarnemingen uit dit gebied zijn vooral afkomstig van de Paesplas bij Gennep, de Plasmolen bij Mook en het bekenstelsel bij Milsbeek. In het Land van Cuyk worden de laatste jaren vrij veel Ijsvogelwaarnemingen gedaan. Dit is in zijn geheel te wijten aan de oprichting van de VWG Land van Cuyk, waardoor er meer vogelaars actief werden in dit gebied.

Biotoopkeuze in het winterhalfjaar.

Buiten de broedtijd stelt de Ijsvogel minder specifieke eisen aan zijn leefmilieu. In figuur 13 heb ik het aantal waarnemingen per 15 dagen per maand tegen het biotooptype uitgezet. Uit deze figuur blijkt al dat de Ijsvogel in het Rijk van Nijmegen in het winterhalfjaar aan allereerste wateren te zien is, doch de meeste Ijsvogels worden gezien bij plasjes of afgravingen op de tweede plaats komen de Oude rivierarmen en op de derde plaats de beken of weteringen. De verklaring dat beken, weteringen of brede sloten op de derde plaats staan, mag gezocht worden in het feit dat beken vaak slecht te overzien zijn en dat zodoende veel Ijsvogels over het hoofd worden gezien. Plasjes en oude rivierarmen zijn veel beter te overzien en veel makkelijker te bereiken. Vrijwel alle waarnemingen die bij een rivier werden gedaan, zijn afkomstig van de Maas bij Groeningen.

Dankwoord.

Dank aan alle waarnemers die waarnemingen van de Ijsvogel naar het archief hebben gestuurd. Bijzondere dank aan Peter Brouwer voor het overschrijven van het totale waarnemingenbestand van de Ijsvogel. Verder bijzondere dank aan Dick Visser, Olaf van Hoorn, Dik Heg, Louis Gereats, Wouter Helmer, Jeroen Helmer. Speciale dank aan Johan Thissen die voor veel literatuurgegevens zorgde en dit artikel bekritiseerde.

Literatuurlijst.

1. Alleyn, W.F. et al. 1971. Avifauna van Midden-Nederland. Van Gorcum, Assen. p.306-310.
2. Bergh, L.M.J. van den et al. 1979. Vogels van de Grote Rivieren. Stichting vogelwerkgroep Grote Rivieren. Het Spectrum, Utrecht/Antwerpen. p.215-216.

3. Poot, M. 1984. Het voorkomen van de Ijsvogel in de winter 1983-1984 in de provincie Utrecht. De Kruisbek 27 (5). p.177-183.
4. Glutz von Blotzheim, U.N. & K.M. Bauer & E. Bezzel 1980. Handbuch der Vögel Mitteleuropas band 9. Akademische Verlagsgesellschaft, Wiesbaden. p.735-774.
5. Teixeira, R.M. 1979. Atlas van de Nederlandse broedvogels. Deventer. p.210-211.
6. Brouwer, P. & R. Gorissen & W. Hagemeyer & W. Helmer 1985. Vogels van de Ooypolder. Vogelwerkgroep Rijk van Nijmegen en omstreken. O.M. van Hoorn, Nijmegen. p.214-215.
7. Vogelwerkgroep Zuidoost-Achterhoek. 1985. Broedvogels van Winterswijk Koninklijke Nederlandse natuurhistorische vereniging, Hoogwood. p. 124-125.
8. Van Dijk, A.J. & Van Os, B.L.J. 1982. Vogels van Drenthe. Van Gorcum, Assen. p. 211-212.
9. Cramp, S. & K.E.L. Simmons eds. 1980. Handbook of the birds of the Western Palearctic vol.4. Oxford Univ. Press. p.711-723.
10. Probst, J.G.A. 1982. De Ijsvogel in Nederland. sub-titel: Mijn ervaringen met de Ijsvogel *Alcedo atthis ispida* en Enkele gegevens over de Nachtzwaluw *Caprimulgus europaeus*. H.Ganiotten, Tilburg. p.1-45 52-55.

Edward Jans

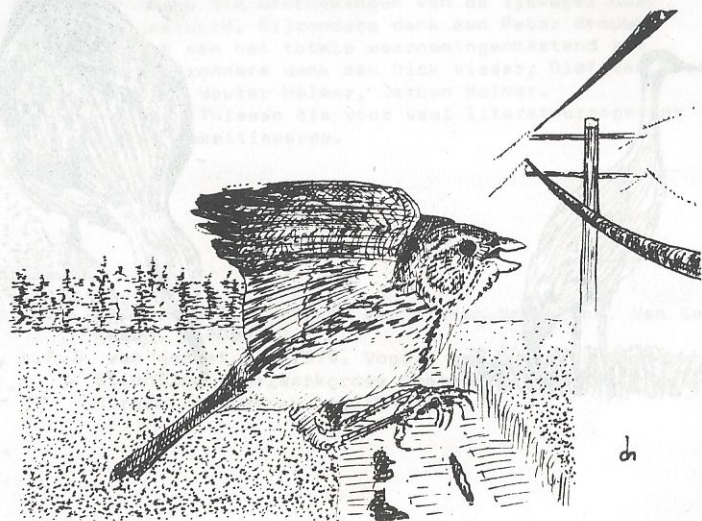
Inleiding

In de zomer van 1984, 9-7 tot 17-7 en van 22-7 tot 26-7, ben ik samen met mijn ouders in Denemarken op vakantie geweest. In de tussenliggende week zijn we naar Noorwegen overgevaren en hebben daar rondgetrokken. De hele vakantie in Denemarken heb ik doorgebracht in het noorden van dit land, ik in een tent, mijn vader en moeder in een geleende caravan. We hadden maar liefst 3 fietsen meegenomen (ik een vouwfiets, vader en moeder versnellingsfietsen) die voor een groot deel de vakantie verrukkelijk hebben gemaakt. Het weer was uitmuntend, vrijwel altijd droog, zonnig; soms 's nachts een bui. Een noodweer boven het zuidelijk deel van de Limfjorden en Alborg kon dit water niet over en heeft zodoende alleen voor een magnifiek schouwspel gezorgd voor degenen die aan de andere kant van de Limfjorden stonden. In Noorwegen was het weer over het geheel genomen ook uitstekend. Bij het observeren van de vogels had ik een verrekijker 8x30, een telescoop 15-45x50 en soms een fototoestel bij de hand. Er werd erg veel afgefietst (meer dan 100 km per dag geen uitzondering).

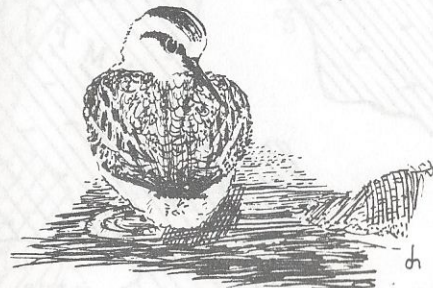
Landschap

Het Deens landschap doet niet denken aan ons eigen Nederland. Hoewel op de vele eilanden en het vasteland (Jutland - waar ik doorheen gereisd ben -) van Denemarken veel natuurlijke landschappen voorkomen (denk aan de waddenkust, klifkusten, vennen, duinen, bossen, groenland (!) etc.) overheerst op mijn tocht de graancultuur het beeld. Langs de snelweg recht door Jutland heen veel kilometers akkers met veel bosjes, houtwallen her en der verspreid; heuvelachtig en kleinschalig. Denemarken is dun bevolkt vergeleken met Nederland en dat is duidelijk te zien.

In de kop van Jutland komen echter zeer veel verschillende landschappen voor en dat bleek nu juist de plek waar wij met ons boeltje heen moesten, om ons kampement op te zetten op het boerenerf van de ouders van kennissen, Hjortdal bij Fjerritslev. Schitterende boerderijen overigens, de meeste met een binnenplaats. Landbouw is in deze omgeving het eerste middel van bestaan.

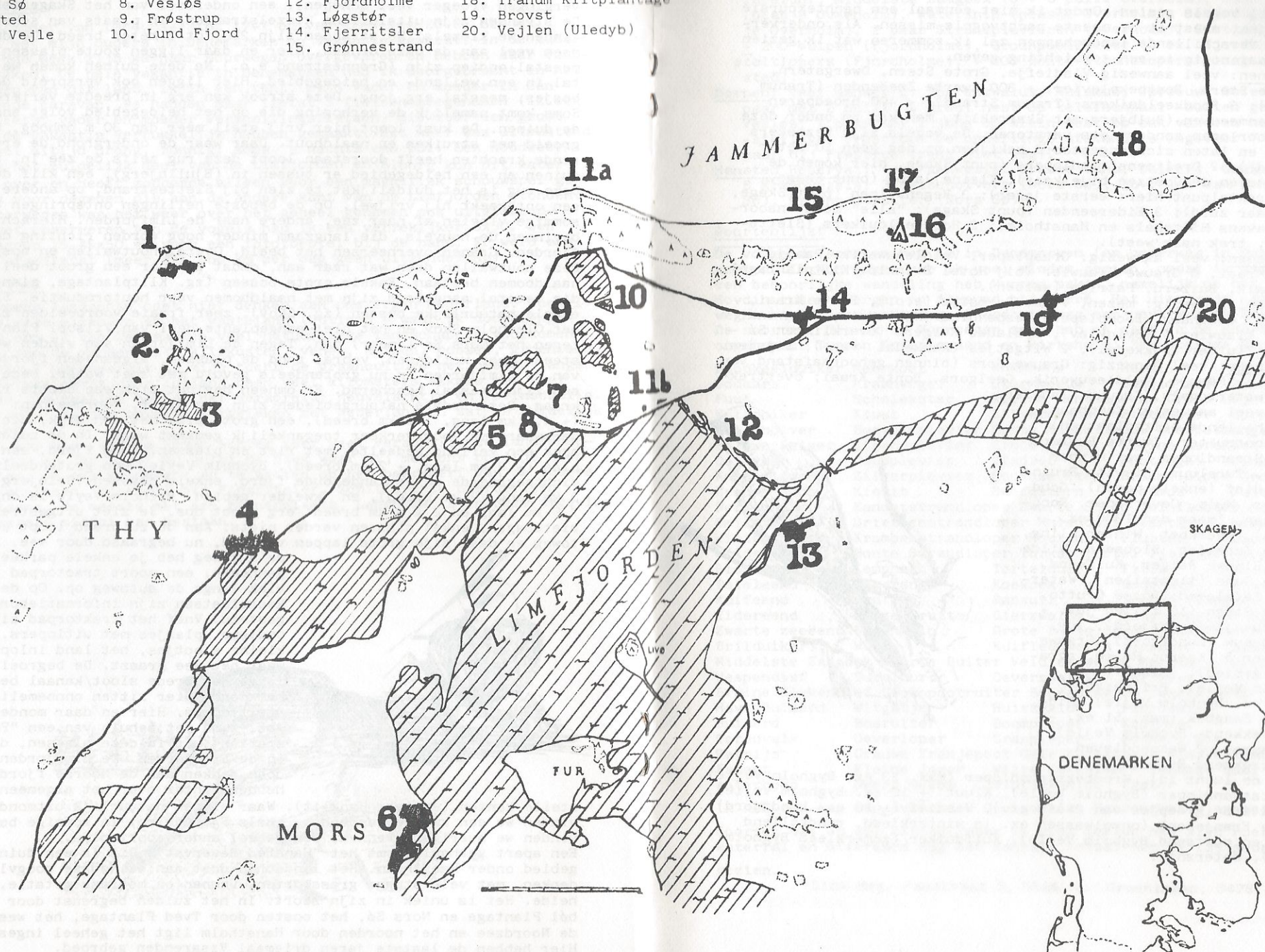

Ik geef een algemene beschrijving van het landschap, te beginnen bij de zee richting de Limfjorden. De zee heet hier Jammer Bugt (hier vergingen vroeger veel schepen), een onderdeel van het Skagerrak. De stranden zijn uitsluitend kiezelstranden: in plaats van schelpen vinden we kiezels! De stranden zijn 250 tot 2 meter breed. De duinen doen veel aan de onze denken. Hier en daar liggen zoute plassen, die meestal ondiep zijn (Grønnestrand e.o.) Na deze duinen komen we meestal in een weiland- en heidegebied. Hier liggen ook verspreid dennensbosjes, meestal erg jong. Deze strook kan erg in breedte variëren. Soms komt namelijk de verhoging die op het heidegebied volgt snel na de duinen. De kust loopt hier vrij steil meer dan 30 m omhoog, begroeid met struiken en naaldhout. Daar waar de ondergrond de eroderende krachten heeft doorstaan loopt deze rug zelfs de zee in, zonder duinen en een heidegebied er tussen in (Bjullbjerg), een klif dus. Deze rug is het duidelijkst te zien bij Slettestrand, op andere plaatsen ontbreekt hij vrijwel. Op de beboste hellingen ontspringen beekjes, sommige vloeien af naar zee, andere naar de Limfjorden. Hierachter beginnen de heuvels, die langzaam minder hoog worden richting de Limfjorden. Granen overheersen het beeld. Overal houtwallen en bosjes. Deze houtwallen doen wat raar aan, omdat ze voor een groot deel uit naaldbomen bestaan. Enkele grote bossen (zg. Klitplantage, plantage) die meestal aangelegd zijn met naaldbomen voor houtproductie. Slechts enkele natuurlijke bossen (zg. Skov), zeer fraaie voorbeelden zijn het Olesholm Skov en het niet-aangeplante deel van Vilsbøl Plantage tegen het Nors Sø (=meer) aan. Tegen de Limfjorden aan vinden we steeds meer weilanden, vooral rond de plassen, afgesneden fjorden van de Limfjorden en nu grotendeels gevuld met zoet water. Deze plassen zijn meestal beschermd. Er omheen bevindt zich een dichte rietkraag. Deze fraaie natuurgebieden zijn erg groot. Voorbeelden: Vejlen (+ 4,5 km lang, 1-2 km breed), een grote plas met een dijk, die net verzwaard en voor verkeer toegankelijk gemaakt werd. In de zuidwesthoek een verland gedeelte, met riet en plassen. Lund Fjord, een grote plas (+ 3 km lang, + 2 km breed). Byholm Veyle, een grotendeels dichtgroeide en verlande oude fjord, enkele plassen (Selbjerg Veyle 3 km lang, 2 km breed), en "kwelder"gebied. Byholm Veyle is ongeveer 7,5 km lang en 2 à 4 km breed: erg groot dus. Je ziet uitgestrekte rietkragen, enkel plassen verder niets. Aan de zuidrand loopt een autoweg en daar zijn grote lappen verland, nu begraasd door vee. Langs

de autoweg heb je enkele parkeerplaatsen, een soort tractorpad loopt vlak langs de autoweg op. Op de parkeerplaatsen zijn informatieborden opgesteld. Vnaf het tractorpad ziet men ondiepe plasjes met uitlopers, als kleine slootjes, het land inlopend waar het vee graast. De begroeiing is laag. Een brede sloot/kanaal beschermt het park. Hier zitten onnoemelijk veel steltlopers. Hier en daar monden beekjes, soms met behulp van een "Pumpstation" uit in deze plassen, danwel in de Limfjorden. De Limfjorden zelf doen denken aan de Noorse fjorden. Ze hebben echter over het algemeen geen steile kanten (echter: Hanklit). Waar sloten natuurlijk uitmonden vinden we een kwelderlandschap, zoals Fjordholme. In sommige bossen vinden we overigens vennen, een geheel ander soort plas. Een apart verhaal vormt het "Hansted Reservat". Dit is een duin,- veengebied onder Hanstholm. Het landschap doet aan de Noorse hoogvlaktes denken, met vele stugge grassoorten, vennen en moerasvegetatie, evenals heide. Het is uniek in zijn soort. In het zuiden begrenst door de Vilsbøl Plantage en Nors Sø, het oosten door Tved Plantage, het westen door de Noordzee en het noorden door Hanstholm ligt het geheel ingesloten. Hier hebben de laatste jaren driemaal Visarenden gebroed.

1. Hanstholm	6. Nykøbing	11a. Bulbjerg	16. Hjortdal
2. Hansted Reservat	7. Tømmerby Fjord	11b. Bygholm Vejle	17. Slettestrand
3. Nors Sø	8. Vesløs	12. Fjordholme	18. Tranum Klitplantage
4. Thisted	9. Frøstrup	13. Løgstør	19. Brovst
5. Arup Vejle	10. Lund Fjord	14. Fjerritsler	20. Vejlen (Uledyb)
		15. Grønnestrånd	

Vogels

Ik heb veel vogels gezien. Omdat ik niet eenmaal een nachtextensie heb gehouden, moest ik de meeste nachtvogels missen. Als onderverdeling de verschillende landschappen zal ik sommeren wat ik gezien heb, en waar nodig is een toelichting geven.

Zee + duinen: veel aanwezig Visdiefje, Grote Stern, Dwergstern, Noordse Stern, Bontbekplevier; + 300 Zwarte Zeeëenden (Tranum Strand); 3 Roodkeelduikers (Tranum Strand); + 400 broedparen Drieteenmeeuwen (Bulbjerg met Skarreklit, men kan zo onder deze klif doorlopen zonder iets verstoren. De vogels zijn bezoekers gewend en laten zich ongestoord bekijken op nog geen 10 meter afstand!); 2 Drieteenstrandlopers (punt Skage, hier komen de Noordzee en de Oostzee bijelkaar); Kleine Jager (punt Skage, mooi trektelpunt hier: eerste jager); 3 Regenwulpen (punt Skage, trek naar zuid); 3 Eidereenden (punt Skage); "alle" meeuwensoorten (havens Hirtshals en Hanstholm); 2 Roodkeelduikers (Slettestrand, trek naar west).

Heidegebieden: veel aanwezig: Graspieper, Veldleeuwerik, Paapje, Bonte Kraai, ♂ Grauwe Klauwier (bij Hotel Svinkløv Klitplantage), Torenavalk, Buizerd, Patrijs (weiden).

Bossen: veel aanwezig: mezen, Vink, Barmsijs (e.o.), Bonte Kraai, Buizerd, Goudhaan, Boompieper; Wespiedief (Hjortdal), Goudvink, Grauwe Klauwier ♂ (Svinkløv), 2 Blauwe Reigers (Overklitten Sø - ven-), Fluiter (Kokkedal), 2 Witgatjes (Kokkedal - ven-), Sijsjes.

Graancultures: veel aanwezig: Grauwe Gors (binnen gehoorsafstand van elkaar!), Paapje, Veldleeuwerik, Geelgors, Bonte Kraai; overtrekkende watervogels, Grauwe Klauwier.

Plassen: veel aanwezig: Kempmaan (verschillende baltsplaatsen), Groenpootruiter, Zwarte Ruiter, Bonte Strandloper (wat minder), Grutto, Tureluur, Kievit, Bruine Kiekendief (enkele paren), Goudplevier, Wulp, Oeverloper, Knobbelzwaan, (meer dan 1000 ex., Vejlen), Meerkoet, Wintertaling, Kleine Karekiet, Slobeend, Wilde Eend, Blauwe Reiger, Kuifeend, Grauwe Gans (tientallen), Waterhoen, Tafeleend; Rosse Grutto, Zwarte Stern (10 tallen juv. + ad. Hauvejle/Lundfjord), juv. Dwergmeeuw (Lundfjord), Grauwe Klauwier ♂ (Kaerup Holme, agrarisch gebied), Smient (+ 20 Byholm Vejle), Brilduiker (+ 20 ex. Byholm Vejle), Middelste Zaagbek (max. 51 ex. - overtrekkend - Byholm Vejle), Rietzanger, 2 Wespiedieven (overtrekkend Byholm Vejle: alles de lucht in), Krombekstrandloper (max. 13 ex. Byholm Vejle), Kanoetstrandloper (Byholm Vejle), Kluut (+ 10 ex. Byholm Vejle), Bosruiters (groepjes van 2 à 3 ex.), Visdief (+ 10 ex. Lundfjord), Grauwe Franjepoot (onvolwassen ex. in winterkleed, rondtollend foer. en poetsend Byholm Vejle), Kuifduiker (zomerkleed Byholm Vejle), Watersnip.

Limfjorden: veel aanwezig: meeuwen, Bontbekplevier; Kluut, Bergeend, Tureluur; Middelste Zaagbek (0 + 3 pulli Overholm), Dodaars (plasje Oveeholm), Watersnip (plasje Overholm), Oeverloper (plasje Overholm), 2 paar Strandplevieren (Overholm), Rietzanger, + 200 Wulpen (Fjordholme), Groenpootruiter (2 ex. Fjordholme), steltlopers (Fjordholme), + 200 Bonte Strandlopers (laag water Alested).

Dorpen: veel aanwezig: Boerenzwaluw, Huismus, Spreeuw; Ooievaar (1 paar met 2 pulli op groot nest op telefoonpaal -buiten gebruik - Veslås; 1 paar met 1 jong op klein nest op dak van een huis -stellige- Frøstrup. De onderlinge afstand is ongeveer 7 km. Het paar bij Frøstrup trekt niet weg).

Hansted Reservat: veel aanwezig: Grauwe Gans, Buizerd, Graspieper; 8 Kraanvogels, 3 Aalscholwers (Nors Sø), juv. Jan van Gent (Nors Sø), Groenpootruiter (Nors Sø).

Soortenlijst

De volgende soorten heb ik in Denemarken (en onderweg in Duitsland) gezien. In Noorwegen heb ik veel minder gezien, omdat ik daar slechts een behoorlijke wandeling heb kunnen maken, namelijk op het eiland Hovdin tussen Bergen en Alesund bij Florø. Het uitstapje naar Noorwegen bleek daar echter geslaagd: ik zag een onvolwassen Zeearend. De soorten, die ik in Noorwegen zag, heb ik niet in de soortenlijst opgenomen. Tussen Kristiansand en Hirtshals: 391 Noordse Stormvogels.

Roodkeelduiker	Meerkoet	Kokmeeuw	Merel	Kauw
Dodaars	Kraanvogel	Stormmeeuw	Zanglijster	Zwarte Kraai
Fuut	Scholekster	Kleine Mantelmeeuw	Grote Lijster	Bonte Kr.
Kuifduiker	Kluut	Zilvermeeuw	Rietzanger	Spreeuw
Aalscholwer	Bontbekplevier	Grote Mantelmeeuw	Bosrietzanger	Huisemus
Baluw Reiger	Strandplevier	Grote Stern	Kleine Karekiet	Ringmus
Ooievaar	Goudplevier	Visdief	Spotvogel	Vink
Knobbelzwaan	Zilverplevier	Noordse Stern	Braamsluiper	Groening
Grauwe Gans	Kievit	Dwergstern	Grasmus	Putter
Bergeend	Kanoetstrandloper	Zwarte Stern	Tuinfluiter	Sijs
Smient	Drieteenstrandloper	Holenduif	Zwartkop	Kneu
Wintertaling	Krombekstrandloper	Houtduif	Fluiter	Barmsijs
Wilde Eend	Bonte Strandloper	Turkse Tortel	Tjiftjaf	Goudvink
Slobeend	Kemphaan	Tortelduif	Fitis	Geelgors
Tafeleend	Watersnip	Koekoek	Goudhaan	Rietgors
Kuifeend	Grutto	Ransuil	Grauwe Vliegenvanger	
Eidereend	Rosse Grutto	Gierzwaluw	Baarnhannetje?	Grauwe Gors
Zwarte zeeëend	Regenwulp	Grote Bonte Specht	Staartmees	Jan v. Gent
Brilduiker	Wulp	Kuifleeuwerik	Glanskop	Noordse Stormv.
Middelste Zaagbek	Zwarte Ruiter	Veldleeuwerik	Matkop	Drieteenmeeuw
Wespiedief	Tureluur	Oeverzwaluw	Kuifmees	
Bruine Kiekendief	Groenpootruiter	Boerenzwaluw	Zwarte Mees	
Havik	Buizerd	Witgatje	Huiszwaluw	Pimpelmees
Buizerd	Bosruiter	Boompieper	Koolmees	
Torenavalk	Oeverloper	Graspieper	Boomkruiper	
Patrijs	Grauwe Franjepoot	Gele Kwikstaart	Grauwe Klauwier	
Fazant	Kleine Jager	Witte Kwikstaart	Vlaamse Gaai	
Waterhoen	Dwerg meeuw	Winterkoning	Ekster	

Ik heb ook nog een overreden Geelgors en Boerenzwaluw aangetroffen.

Soorten die er wel zitten, maar ik niet gezien heb zijn Roerdomp, Wateral en uiteraard nog een aantal. Totaal heb ik 139 soorten vogels gezien.

Dick Heg,

de Kleine Zwaan op de Horddonken e.o. 1984/85

1. Inleiding

In 1984 werd het Kleine Zwanen-project afgesloten. Gedurende twee winters werden door geheel Nederland middels simultaantellingen Kleine Zwanen geteld. Doel van deze tellingen was om het aantal Kleine Zwanen in het belangrijke zwanengebied Nederland te bepalen. Maar ook het aantalsverloop, de trekbewegingen (middels ringaflezen en onderlinge vergelijking van gebieden), de familiegrootte en het broedsucces. De resultaten van dit landelijk onderzoek die overigens al snel over de grenzen reikte moeten nog uitgewerkt worden.

In het Rijk van Nijmegen e.o. werden een veertiental gebieden geteld (zie Brouwer 1984, de Mourik jrg.10, nr.2, p.55-56). Daaronder waren enkele gebieden langs de Maas tussen Gennep en Viedingsbeek. In 1984/85 besloot ik om door te gaan met de tellingen op in ieder geval de Horddonken om ook wat intensiever onderzoek te doen aan deze boeiende soort. Daarbij zullen de gegevens uit de andere twee winters ter ondersteuning dienen van het onderzoek in 1984/85.

2. Methode

Op de Horddonken werd elke dag geteld door mij, in de periode dat de Kleine Zwanen aanwezig waren (2-11 t/m 31-3). Slechts op 3 dagen van de 151 kon er niet geteld worden: 15-11, 22-11 en 29-12. Het aantal adulten en juvenielen werden geteld en het aantal paren met 1, 2, 3 etc. juvenielen. Daarnaast werd gekeken op welke velden er door de Kleine Zwanen gefoerageerd werd en hoe lang. Daarvoor werd er 5 morgens gekeken waar de zwanen zaten en ongeveer hoeveel. In de middag werd nogmaals hetzelfde gedaan en in de namiddag werd er precies geteld en nogmaals bepaald waar de zwanen zaten op de Horddonken. Daarna werd er een redelijke schatting gemaakt van de hoeveelheid tijd uitgedrukt in vierden van die dag dat de zwanen een veld gebruikten. Daardoor kreeg ik een vrij ruwe indruk van welke velden hoe lang gebruikt werden. Er werd geteld met verrekijker (8.30) en meestal (zeker bij grote groepen) ook met de telescoop (14-45.50). Telfouten werden daardoor vermeden. Met behulp van de telescoop werd ook gezocht naar ringen, het meest intensief in de weekends. Als telpunten deden vrn. de Veerstraat, nagelang ze meer naar het noordwesten zaten ook het zijpad, en de schuur bij Klein-Vortum dienst. Vooral vanuit de schuur had ik een uitstekend, comfortabel zicht op de zwanen (zie kaart 1).

Aangezien de Kleine Zwanen ook gebruik maakten van andere gebieden in de omgeving werden ook van die gebieden gegevens verzameld, doorgaans alleen van het totaal aantal maar ook wel van het aantal juvenielen en de familiegrootte.

3. Voedselgebieden

De binding tussen de gebieden die de Kleine Zwaan gebruikt langs de Maas is groot. Tussentijdse verplaatsingen komen veelvuldig voor. Het gebied kan daarom het beste als één zwanengebied worden gezien (zie kaart 2), waar waarschijnlijk ook de omgeving van Grave bij hoort.

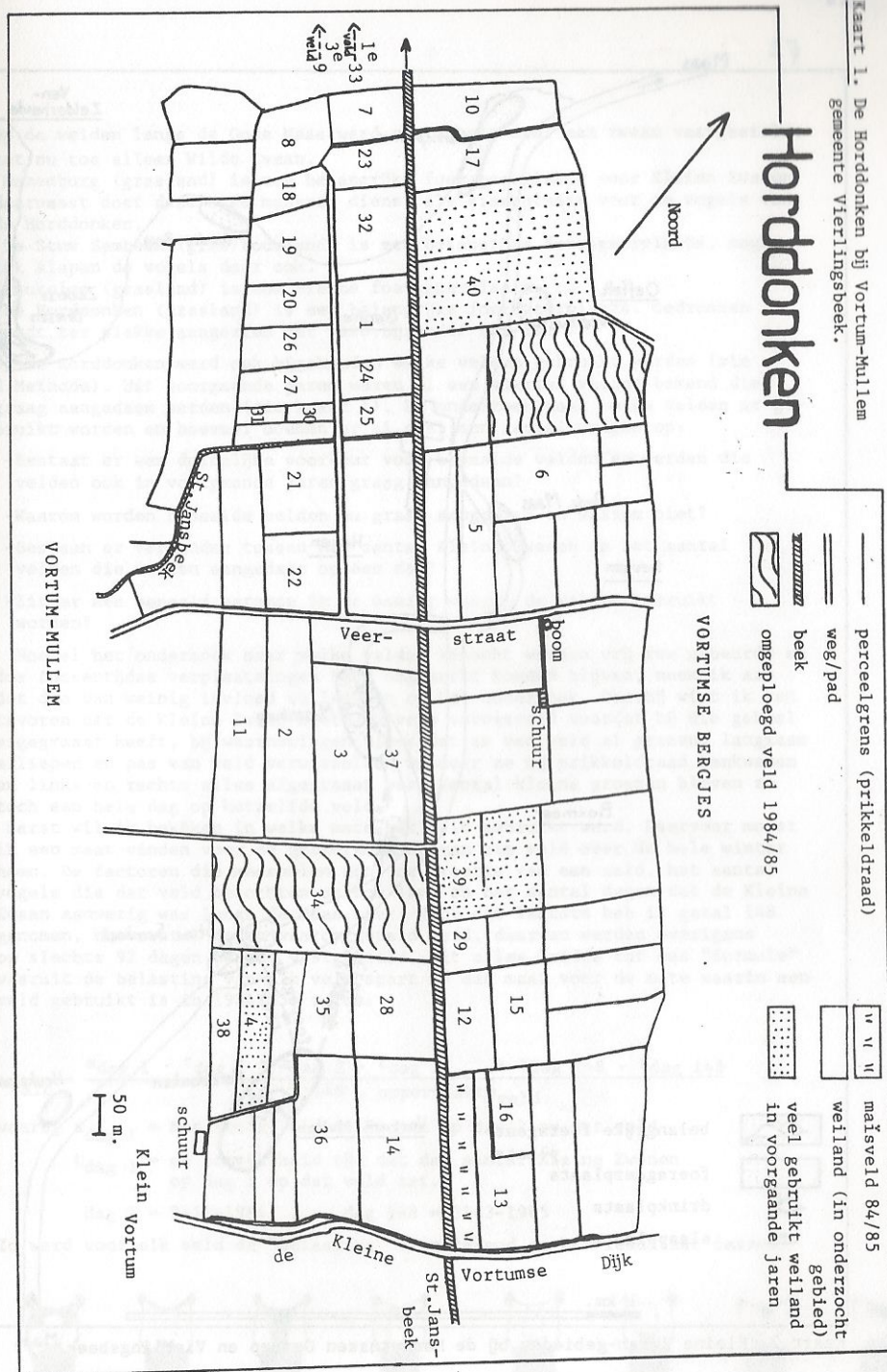
De Zelderse Driesen beslaat een weidegebiedje (met enkele stukken bouwland) tussen het bosgebied "Zelderse Driesen" en het riviertje de Niers. Het gebied wordt vrij geregeld bezocht door kleine aantallen zwanen soms echter door grotere aantallen zoals in februari-maart 1983/84. In 1984/85 werd het gebied echter vrij weinig gebruikt, en daarom speelt het gebied verder geen grote rol in dit stuk.

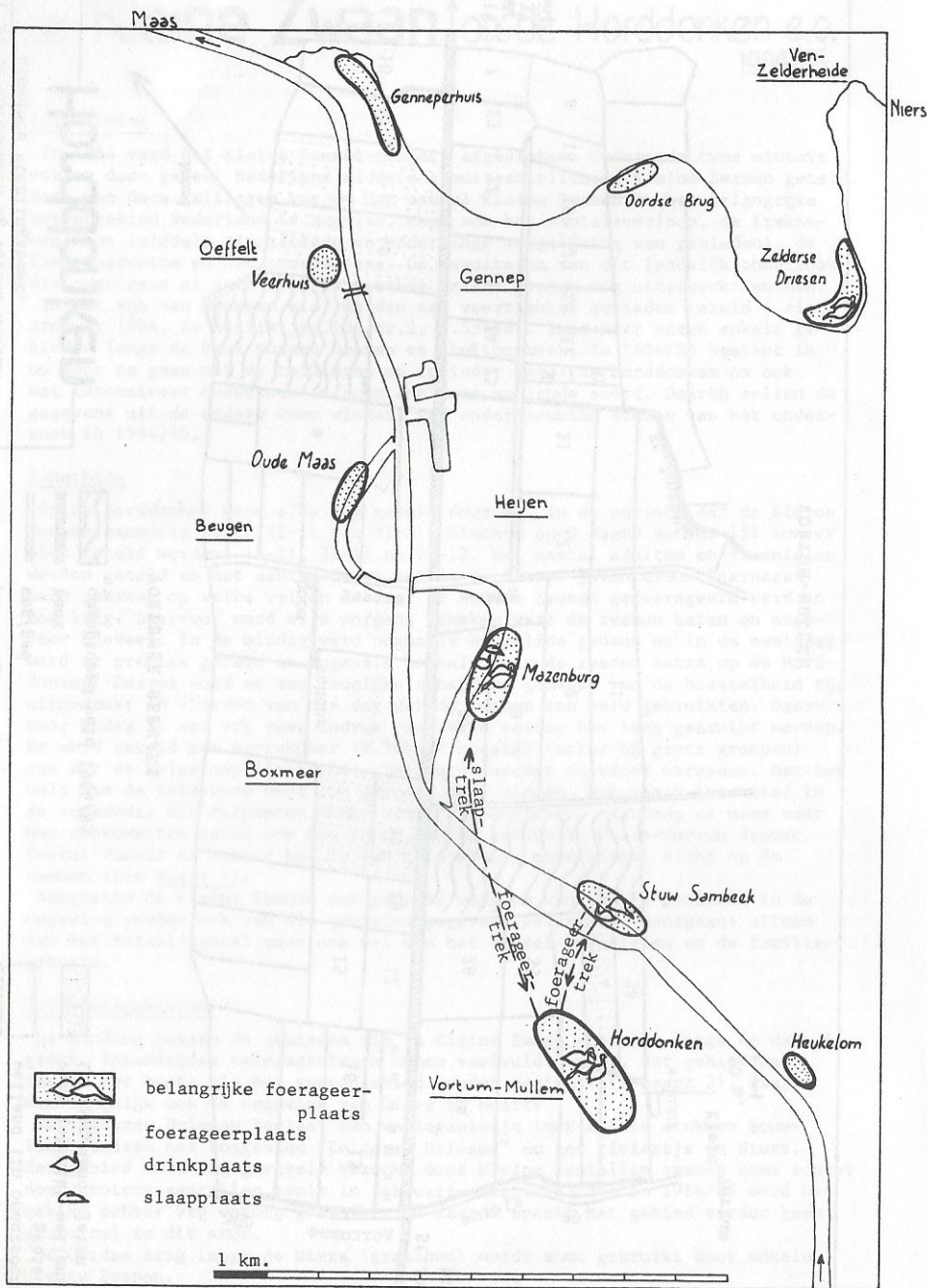
De Oordse Brug langs de Niers (grasland) wordt soms gebruikt door enkele Kleine Zwanen.

Voor het Gennepershuis geldt hetzelfde (grasland).

Waarschijnlijk wordt in deze drie gebieden op de Niers geslapen.

Bij het Veerhuis te Oeffelt (grasland) zijn tot nu toe enkele malen Wilde Zwanen vastgesteld.

Kaart 2. Kleine Zwaan-gebieden bij de Maas tussen Gennep en Vierlingsbeek

Op de weiden langs de Oude Maas werd een enkele maal een zwaan vastgesteld, tot nu toe alleen Wilde Zwaan.

Mazenburg (grasland) is een belangrijke foerageerplaats voor Kleine Zwanen daarnaast doet deze oude maasarm dienst als slaapplek voor de vogels van de Horddonken.

De Stuw Sambeek (gras/bouwland) is een belangrijke foerageerplaats, mogelijk slapen de vogels daar ook.

Heukelom (grasland) is een kleine foerageerplaats.

De Horddonken (grasland) is een belangrijke foerageerplaats. Gedronken wordt ter plekke aangezien het veld bijzonder nat is.

Op de Horddonken werd ook bijgehouden welke velden gebruikt werden (zie 2.Methode). Uit voorgaande jaren waren al een viertal velden bekend die graag aangedaan werden (zie kaart 1). Bij onderzoek naar welke velden er gebruikt worden en hoeveel doemen er al snel een aantal vragen op:

- Bestaat er een duidelijke voorkeur voor bepaalde velden en werden die velden ook in voorgaande jaren graag aangedaan?
- Waarom worden bepaalde velden nu graag aangedaan en waarom niet?
- Bestaan er verbanden tussen het aantal Kleine Zwanen en het aantal velden die worden aangedaan op één dag?
- Zit er een bepaald patroon in de manier waarop de velden gebruikt worden?

Hoewel het onderzoek naar welke velden bezocht werden vrij ruw gebeurde en dus tussentijdse verplaatsingen best ongemerkt konden blijven, neem ik aan dat die van weinig invloed zullen zijn op het onderzoek. Daarbij wist ik van tevoren dat de Kleine Zwaan niet van veld verwisseld voordat hij die geheel afgegraast heeft, bij waarnemingen bleek dat ze een veld al grazend langzaam aflieden en pas van veld verwisselden wanneer ze bij prikkeldraad aankwamen en links en rechts alles afgegraast was. Vooral kleine groepen bleven zo toch een hele dag op hetzelfde veld.

Eerst wil ik bekijken in welke mate elk veld gebruikt werd. Daarvoor moest ik een maat vinden voor de gebruikmaking van een veld over de hele winter heen. De factoren die meespelen zijn: de grootte van een veld, het aantal vogels die dat veld bezochten en hoe lang en het aantal dagen dat de Kleine Zwaan aanwezig was langs de Maas hier. Voor dat laatste heb ik getal 148 genomen, het aantal dagen waarop geteld werd, daarvan werden overigens op slechts 92 dagen zwanen vastgesteld. Dit alles leidde tot een "formule" waaruit de belasting van elk veld apart (= een maat voor de mate waarin een veld gebruikt is in 1984/85) rolde:

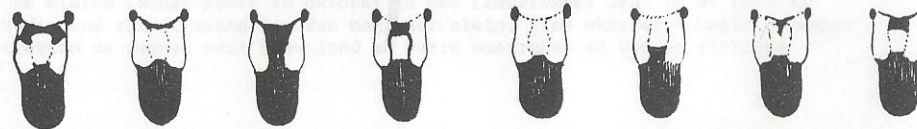
$$b_{\text{veld}} = \frac{a_{\text{dag 1}} \cdot t_{\text{dag 1}} + a_{\text{dag 2}} \cdot t_{\text{dag 2}} \dots + a_{\text{dag 148}} \cdot t_{\text{dag 148}}}{148 \cdot \text{oppervlakte}_{\text{veld}}}$$

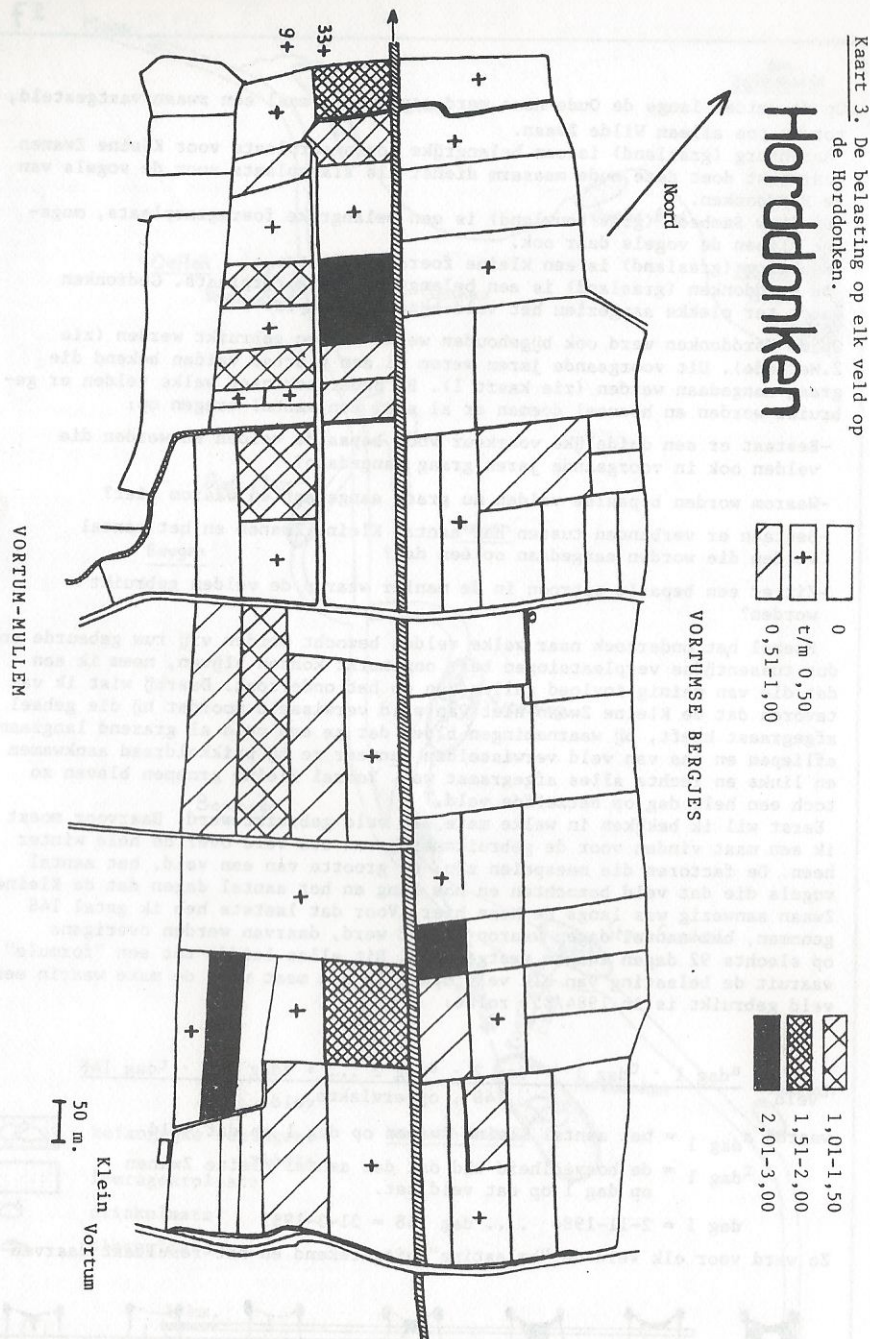
waarbij $a_{\text{dag 1}}$ = het aantal Kleine Zwanen op dag 1 op dat veld

$t_{\text{dag 1}}$ = de hoeveelheid tijd dat dat aantal Kleine Zwanen op dag 1 op dat veld zat.

dag 1 = 2-11-1984 ... dag 148 = 31-3-1985

Zo werd voor elk veld de "belasting" uitgerekend en het resultaat daarvan

staat verwerkt in kaart 3. De maximale belasting op een veld bedroeg ongeveer 3 vogels per dag per hectare (op veld 1). We zien dat een aantal velden in het geheel niet gebruikt zijn en een 3-tal velden vrij veel. Totaal zijn er 40 velden in meer of mindere mate gebruikt. Als eerste valt op dat die velden alle in de zg. natte strook liggen; dicht tegen de Vortumse Bergjes zijn de velden veel droger en die velden worden dan ook niet gebruikt. De vogels preferen de natte velden om tijdens het verblijf te kunnen drinken wat dan ook veelvuldig werd waargenomen. Bij het hoge water eind november verplaatsten de vogels zich dan ook naar het ondergelopen stuk rond veld 23! De 3 velden die veel gebruikt werden behoren alle tot het zeer natte soort (de Watersnip zit ook vaak op deze velden).

Naast de droge velden werden ook het maisveld bij veld 13 (het mais werd niet geoogst), het omgeploegde veld bij veld 6 (het omgeploegde veld 34 werd slechts eenmaal gebruikt, waarop gefoerageert werd weet ik niet), een gifgroen veldje tussen veld 4 en 35 (zowel de zwanen als ik vonden het er ongezond uitzien) en verspreid liggende velden die te droog (door omploegen van de akkers, een soort drooglegging) en/of te weinig opgeschoten gras bevatten, vaak door vertrapping van vee (zoals bij veld 5, 21 en 39).

De velden die veel gebruikt werden vallen ook op door hun centrale ligging, waardoor uitkijk naar alle kanten goed mogelijk is en verstoring minder snel voorkomt. Dat de verstoring wel degelijk een woordje meespreekt bleek o.a. uit veld 21 en 22, vrijwel identiek en oorspronkelijk één veld, maar door de ligging van veld 22 dicht bij de Veerstraat duidelijk verschillend in belasting. Overigens werden de Kleine Zwanen niet vaak verstoord, wel enkele keren door "natuurminnaars", die zelfs na herhaaldelijk aandringen van Mr. Reyerse (nee, ik was er zelf niet bij) nog foto's gingen maken van opvliegende zwanen, net toen ze alle energie gebruiken konden....

Al met al blijkt de voorkeur van de zwanen goed te verklaren. Het valt overigens ook op dat de 3 meest bezochte velden alle drie in de buurt liggen van velden die ook in voorgaande jaren veel gebruikt werden, ook deze winter 1985/86 zit die tendens er weer in (vooral veld 39).

Voor de Kleine Zwanen kan men dus zeggen dat het belangrijk is dat:

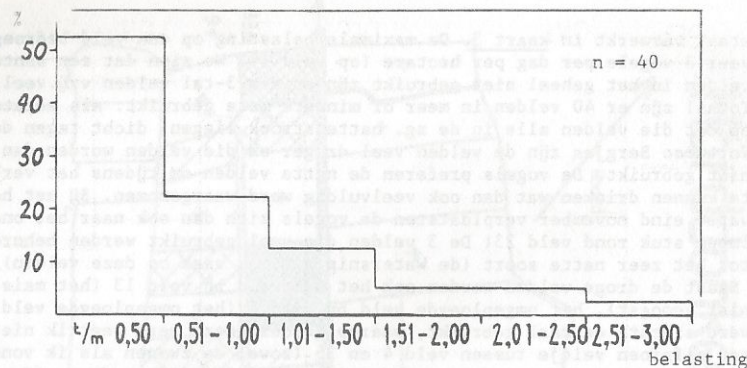
- Het veld uit grasland bestaat om te foerageren.
- Het veld nat moet zijn (bij gebrek aan drinkplaats) om te drinken.
- Het veld in een open omgeving moet liggen om goede uitkijk te hebben en minder snel verstoord te worden.

Uit figuur 1 blijkt dat de meeste velden van de 40 slechts weinig gebruikt werden. Van kaalvreten of zoiets kan geen sprake zijn, de zwanen gebruiken zoveel velden dat dat niet nodig is. Dat hangt ook samen met de manier van voedselzoeken, die niet berust op alles kaalvreten, maar afgrazen zoals koeien dat doen. Daarnaast werkt dit bevorderend, samen met de keutels die ze produceren, op de groei van het gras. En inderdaad staat de Horddonken er altijd heel goed bij. Opvallend is dat de zwanen velden meestal op adem laten komen wat blijkt uit figuur 2. Doorgaans worden velden niet langer dan 1 (2) dagen achter elkaar gebruikt.

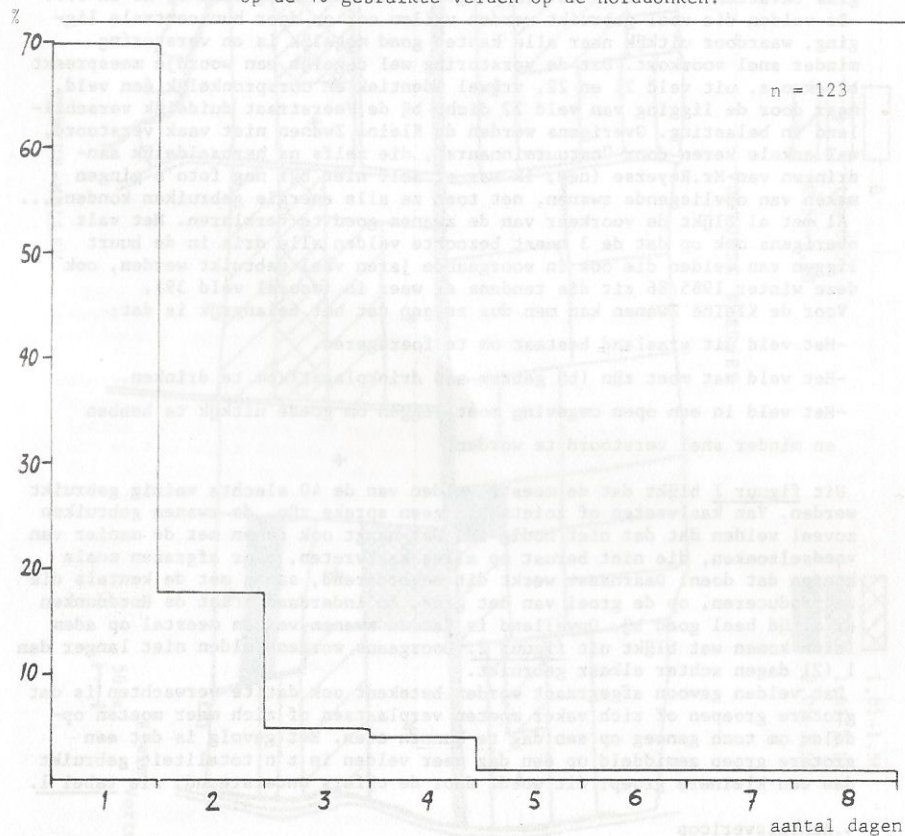
De velden gewoon afgegraast worden betekent ook dat te verwachten is dat grotere groepen of zich vaker moeten verplaatsen of zich meer moeten opdelen om toch genoeg op een dag te kunnen eten. Het gevolg is dat een grotere groep gemiddeld op één dag meer velden in z'n totaliteit gebruikt dan een kleinere groep; dit wordt door de cijfers ondersteund, zie tabel 1.

4. Aantalsverloop

De Kleine Zwanen komen in oktober in het Lauwersmeer aan. In de rest van Nederland zijn de aantallen dan nog maar klein. Eind oktober - begin november trekken de zwanen naar Flevoland en verre omstreken en verder richting

Figuur 1. De procentuele verdeling van de hoeveelheid belasting op de 40 gebruikte velden op de Horddonken.

Figuur 2. De procentuele verdeling van het aantal dagen achtereenvolgend dat eenzelfde veld aangedaan werd op de Horddonken.

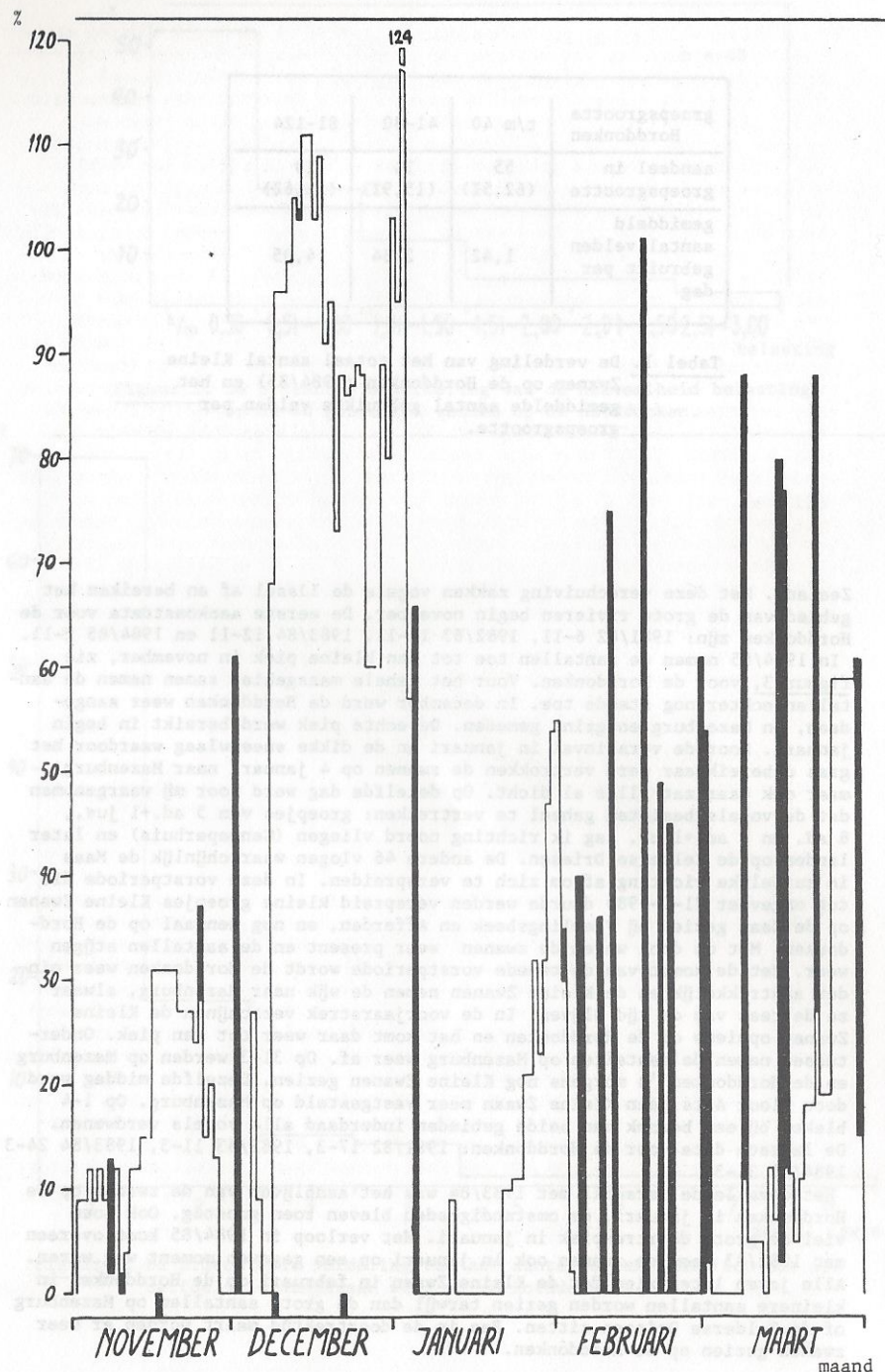
groeps-grootte Horddonken	t/m 40	41-80	81-124
aandeel in groeps-grootte	55 (62,5%)	14 (15,9%)	19 (21,6%)
gemiddeld aantal velden gebruikt per dag	1,42	2,64	4,05

Tabel 1. De verdeling van het totaal aantal Kleine Zwanen op de Horddonken (1984/85) en het gemiddelde aantal gebruikte velden per groeps-grootte.

Zeeland. Met deze verschuiving zakken vogels de IJssel af en bereiken het gebied van de grote rivieren begin november. De eerste aankomstdata voor de Horddonken zijn: 1981/82 6-11, 1982/83 14-11, 1983/84 12-11 en 1984/85 2-11.

In 1984/85 namen de aantallen toe tot een kleine piek in november, zie figuur 3, voor de Horddonken. Voor het gehele maasgebied samen namen de aantallen echter nog steeds toe. In december werd de Horddonken weer aangedaan, en Mazenburg enigzins gemeden. De echte piek werd bereikt in begin januari. Door de vorstinval in januari en de dikke sneeuwlaag waardoor het gras onbereikbaar werd vertrokken de zwanen op 4 januari naar Mazenburg maar ook daar zat alles al dicht. Op dezelfde dag werd door mij waargenomen dat de vogels besloten geheel te vertrekken: groepjes van 5 ad.+1 juv., 8 ad. en 9 ad.+1 juv. zag ik richting noord vliegen (Genneperhuis) en later landen op de Zelderse Driesen. De andere 46 vlogen waarschijnlijk de Maas in zuidelijke richting af om zich te verspreiden. In deze vorstperiode die tot ongeveer 21-1-1985 duurde werden verspreid kleine groepjes Kleine Zwanen op de Maas gezien bij Vierlingsbeek en Afferden, en nog éénmaal op de Horddonken. Met de dooi waren de zwanen weer present en de aantallen stijgen weer. Met de komst van de tweede vorstperiode wordt de Horddonken weer minder aantrekkelijk en de Kleine Zwanen nemen de wijk naar Mazenburg, alwaar ze de rest van de tijd blijven. In de voorjaarstrek verschijnen de Kleine Zwanen opnieuw op de Horddonken en het komt daar weer tot een piek. Ondertussen nemen de aantallen op Mazenburg weer af. Op 31-3 werden op Mazenburg en de Horddonken 's morgens nog Kleine Zwanen gezien. Dezelfde middag werd door Floor Arts geen Kleine Zwaan meer vastgesteld op Mazenburg. Op 1-4 bleken bij een bezoek aan beide gebieden inderdaad alle vogels verdwenen. De laatste data voor de Horddonken: 1981/82 17-3, 1982/83 11-3, 1983/84 24-3 1984/85 31-3.

Het opvallende verschil met 1983/84 was het aanblijven van de zwanen op de Horddonken in januari, de omstandigheden bleven toen gunstig. Ook toen viel de grote doortrekpiek in januari. Het verloop in 1984/85 komt overeen met 1982/83 toen de zwanen ook in januari op een gegeven moment weg waren. Alle jaren laten zien dat de Kleine Zwaan in februari op de Horddonken in kleinere aantallen worden gezien terwijl dan de grote aantallen op Mazenburg of de Zelderse Driesen zitten. Pas in de doortrektijd maart worden er weer zwanen gezien op de Horddonken.

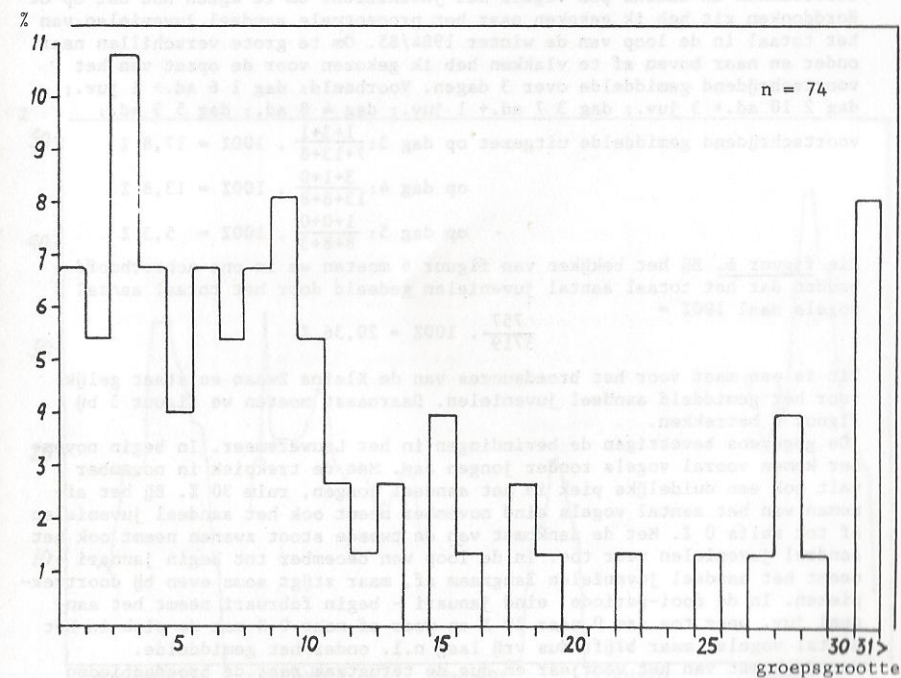

Figuur 3. Het aantalsverloop van de Kleine Zwaan op de Horddonken (witte kolommen) en Mazonburg (zwarte kolommen) in 1984/85.

Opvallend is dat de laatste jaren steeds grotere aantallen Kleine Zwanen worden gezien; voor de Horddonken 1981/82 max. 50, 1982/83 max. 74, 1983/84 max. 94, 1984/85 max. 124 exemplaren.

5. Groeps grootte

De groeps grootte van de Kleine Zwaan lijkt groot omdat de vogels graag bij elkaar zitten (foerageren, drinken en slapen) waardoor men de indruk krijgt dat de zwanen in grote groepen met elkaar optrekken. Trekwaarnemingen worden echter alleen verricht aan kleine groepjes. De verdeling van de groeps grootte volgens tabel 1 zal dan ook nauwelijks de werkelijke zijn. Daarom heb ik de groeps grootte ook bepaald aan de hand van het aantal vogels die van dag op dag erbij kwamen of verdwenen, zie figuur 4. In figuur 4 zien we dat vaak kleine groepjes verdwenen of erbij kwamen, dat is ook zeer logisch aangezien de Kleine Zwaan de gehele winter in familieverband (zo die er is) bij elkaar blijft: doorgaans één of twee gezinsgroepjes. Die gezinnen trekken dan ook samen van de Horddonken weg. De band binnen die groep is sterk. Het bij elkaar verzamelen op pleisterplaatsen in grote groepen heeft meer te maken met externe factoren zoals een goed voedselgebied, bescherming binnen een grote groep.

Figuur 4. Procentueel aandeel per groeps grootte op de Horddonken, zie tekst.
 Procentueel aandeel t/m 15 ex. = 77,0 %
 16-30 ex. = 14,9 %
 31-68 ex. = 8,1 %

Dat er constant kleine groepjes Kleine Zwanen doorstroomden verklaart ook de vele kleine verschuivingen van dag op dag voor wat betreft de familie-grootte, het aantal juvenielen bijv. 25-12 73 ad.+ 16 juv.(=89 ex.) en 26-12 71 ad.+ 17 juv.(=88 ex.) ! Weliswaar verdween er hier slechts één ex. maar aan het toegenomen aantal juvenielen zie je dat er meer verschuivingen moeten zijn geweest. Over het geheel genomen zal de doortrek van Kleine Zwanen dan ook groter zijn geweest dan je uit figuur 3 zou kunnen afleiden! Daarnaast deden zich gróte verschuivingen dán voor wanneer het weer om-sloeg, bij vorst en dooi, waarbij "massale" trekbewegingen voor de hand lig-gen.

6. Juvenielen

De familie-grootte varieert van 1 tot 5 jongen per paar, waarbij het procentueel aandeel van 1 naar 5 afneemt, zie figuur 5. Overigens varieert de legselgrootte van 2 tot 3 (1 tot 5) eieren. Opvallend is dan ook dat hoe-wel 2 jongst-paren meer voor zouden moeten komen, dat dat in werkelijkheid niet zo is.

Er werd ook een paar met 7 juvenielen vastgesteld, van 10-12 t/m 18-12, eerst in een groep van 4 adulten met 10 juvenielen, later ook alleen op-vliegend. Hoe dit mogelijk is is mij onbekend.

In het Lauwersmeer is vastgesteld dat in oktober vooral ongepaarde vogels doortrekken en daarna pas vogels met juvenielen. Om te kijken hoe dat op de Horddonken zit heb ik gekeken naar het procentuele aandeel juvenielen van het totaal in de loop van de winter 1984/85. Om te grote verschillen naar onder en naar boven af te vlakken heb ik gekozen voor de opzet van het voortschrijdend gemiddelde over 3 dagen. Voorbeeld: dag 1 6 ad.+ 1 juv.; dag 2 10 ad.+ 3 juv.; dag 3 7 ad.+ 1 juv.; dag 4 8 ad.; dag 5 3 ad.;

voortschrijdend gemiddelde uitgezet op dag 3: $\frac{1+3+1}{7+13+8} \cdot 100\% = 17,8\%$

op dag 4: $\frac{3+1+0}{13+8+8} \cdot 100\% = 13,8\%$

op dag 5: $\frac{1+0+0}{8+8+3} \cdot 100\% = 5,3\%$

Zie figuur 6. Bij het bekijken van figuur 6 moeten we in ons achterhoofd houden dat het totaal aantal juvenielen gedeeld door het totaal aantal vogels maal 100% =

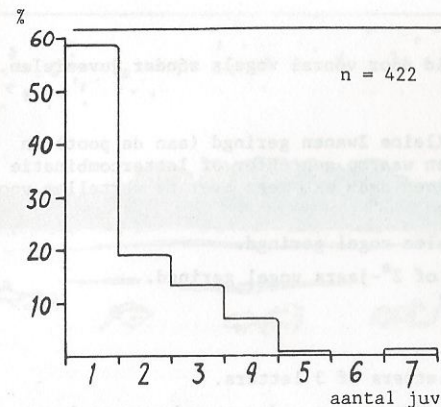
$$\frac{757}{3719} \cdot 100\% = 20,36\%$$

Dit is een maat voor het broedsucces van de Kleine Zwaan en staat gelijk voor het gemiddeld aandeel juvenielen. Daarnaast moeten we figuur 3 bij figuur 6 betrekken.

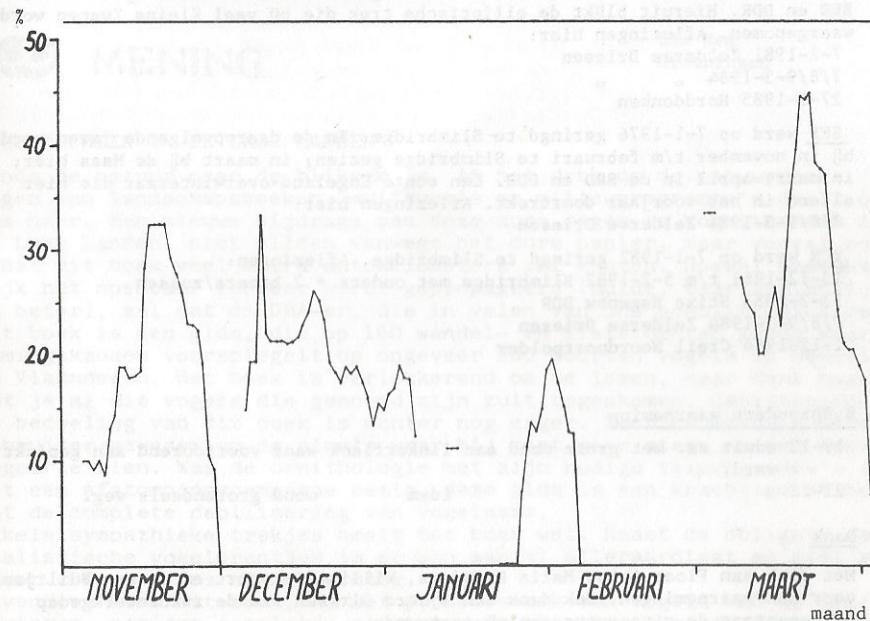
De gegevens bevestigen de bevindingen in het Lauwersmeer. In begin novem-ber komen vooral vogels zonder jongen aan. Met de trekpiek in november valt ook een duidelijke piek in het aandeel jongen, ruim 30%. Bij het af-nemen van het aantal vogels eind november neemt ook het aandeel juvenielen af tot zelfs 0%. Met de aankomst van de tweede stoot zwanen neemt ook het aandeel juvenielen weer toe. In de loop van december tot begin januari neemt het aandeel juvenielen langzaam af, maar stijgt soms even bij doortrek-pieken. In de dooi-periode eind januari - begin februari neemt het aan-deel juv. weer toe van 0 naar 20% en weer af naar 0% met de piek in het aantal vogels, maar blijft dus vrij laag n.l. onder het gemiddelde.

Met de komst van het voorjaar en dus de terugtrek naar de broedgebieden stijgt het aandeel juvenielen tot recordhoogten, zelfs meer dan 40%, maar de achterblijvers bestaan toch weer grotendeels uit adulten zonder jongen in eind maart.

Conclusies zijn dat het aandeel juvenielen toeneemt met het toenemen van het totaal aantal vogels en ook weer afneemt met het afnemen daarvan. 's Winters zijn er relatief weinig juvenielen. In de doortrekmaanden novem-ber en vooral maart (terugkomst uit warmere gebieden) zijn er relatief veel juvenielen. Veranderingen in het bestand, zoals terugkeer op de Horddonken

Figuur 5. Procentueel aandeel per familie-grootte naar het aantal juvenielen.

Figuur 6. Het voortschrijdend gemiddelde over 3 dagen van het aandeel juvenielen van het totaal in procenten op de Horddonken 1984/85.

na een vorstperiode, worden ingeluid door vooral vogels zónder juvenielen.

7. Ringgegevens

Al een flink aantal jaren worden Kleine Zwanen geringd (aan de poot) in Slimbridge, Engeland met kleurringen waarop een cijfer of lettercombinatie staat. In dit verband lijkt het me goed daar wat meer over te vertellen voor mensen die ook ringen willen aflezen.

Kleur van de ring: wit, dan als adulte vogel geringd.

geel, dan als 1^e of 2^e-jaars vogel geringd.

Aan de linkerpoot geringd: ♀.

rechterpoot : ♂.

Inscripties in zwart, 3 cijfers; 2 letters of 3 letters.

Aflezen door het hoofd schuin te houden en van onder naar boven te lezen.

Hoewel op de Horddonken e.o. in de winters 1983/84 en 1984/85 vrij geregeld naar geringde vogels werd gekeken zijn er slechts 3 geringde vogels vastgesteld. Zoeken naar geringde vogels werd bemoeilijkt door het gras waarin de ringen voor het oog verdwijnen, dat zal mede oorzaak zijn aan dit lage aantal.

713 werd op 27-10-1972 te Slimbridge geringd. In de daaropvolgende jaren werd hij in november gezien bij het Lauwersmeer en de Noordoostpolder; in januari-februari in Zeeland (Walcheren); in februari in het gebied van de Grote Rivieren; in februari-maart hier langs de Maas; in maart-april in de BRD en DDR. Hieruit blijkt de elliptische trek die bij veel Kleine Zwanen wordt waargenomen. Aflezingen hier:

7-2-1981 Zelderse Driesen

7/8/9-3-1984 " "

27-3-1985 Horddonken "

SFP werd op 7-1-1976 geringd te Slimbridge. In de daaropvolgende jaren werd hij in november t/m februari te Slimbridge gezien; in maart bij de Maas hier; in maart-april in de BRD en DDR. Een echte Engeland-overwinteraar die hier alleen in het voorjaar doortrekt. Aflezingen hier:

7/8/9-3-1984 Zelderse Driesen

YCR werd op 7-1-1982 geringd te Slimbridge. Aflezingen:

13-12-1981 t/m 5-2-1982 Slimbridge met ouders + 2 broers/zussen

13-3-1983 Stixe Hagenow DDR

7/8/9-3-1984 Zelderse Driesen

1-12-1984 Creil Noordoostpolder

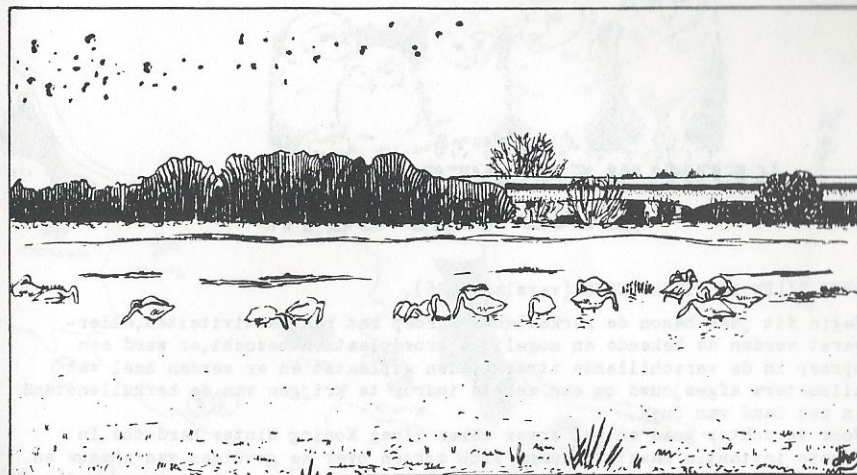
8. Bijzondere waarneming

19-12 adult ex. met grote wond aan linkerflank waar voortdurend aan geplukt werd.

21-12 idem wond grotendeels weg.

Dank

Met dank aan Floor Arts, Maria Reynders, William Verpoort en Jeroen Bultjes voor hun waarnemingen. Ook dank aan sjoerd Dirksen van de zwanenwerkgroep die spontaan de ringgegevens aan mij opstuurde.

Literatuur

- Brouwer, P. 1984. Kleine Zwaan tellingen. de Mourik 10 (2). p.55-56.
 van Dorp, D. 1979. Ethologie van de Kleine Zwaan. de Mourik 5 (5). p.152-159.
 Pforr, M. & A. Limbrunner 1980. Thieme's vogelatlas: de Europese broedvogels deel 1. bewerkt en vertaald door M.A. Jsseling. Thieme, Zutphen. p.129.

MENING

Dik Heg
Groeningen

VOGELTOCHTEN IN DE LAGE LANDEN

Sinds de natuur naar de bliksem is, is het druk op de natuurmarkt. Een regen van landschapsboeken, avifauna's en milieuprogramma's daalt op ons neer. Een nieuwe bijdrage aan deze zure regen is Vogeltochten in de Lage Landen, niet alleen vanwege het dure papier, maar vooral ook omdat dit boek veel extra autokilometers zal kosten. Hoewel nadrukkelijk het openbaar vervoer wordt gepropageerd (hulde, maar thuisblijven is beter), zal dat de DBA-er, die in velen van ons schuilt, niet remmen. Dit boek is een gids, die op 160 wandel- en fietstochten goede waaremingskansen voorspiegelt op ongeveer 260 soorten vogels in Nederland en Vlaanderen. Het boek is verlekkerend om te lezen, maar denk maar niet dat je al die vogels die genoemd zijn zult tegenkomen. Ornithoporno. De bedoeling van dit boek is echter nog erger. Zeer nauwkeurig wordt de gebruiker gewezen op de plaats waar hij moet gaan staan om een bepaalde vogel te zien. Was de ornithologie met zijn huidige telprogramma's al met een afstompingscampagne bezig, deze gids is een krachtige stimulans tot de complete debilisering van vogelaars. Enkele sympathieke trekjes heeft het boek wel. Naast de obligate fel-realistische vogelprentjes is er een aantal alleraardigst en niet zonder humor. De veertjes zijn prachtig. Bovendien komt dit boek, na het pionierswerk van Vogels van de Grote Rivieren, met een complete, zij het aanvechtbare, regioindeling die (over de Nederlands-Vlaamse grens heen!) uitgaat van landschap en vogels. Tenslotte wordt het voor Nederlandse vogelaars onbekende Vlaanderen geopenbaard. Wel is het jammer, dat de spreiding van de tochten daar minder evenwichtig is dan in Nederland; dat verschillende schitterende mogelijkheden niet opgenomen zijn is een blunder.

P.-P. van Laake, M
(OOK VOOR INI

Zang- en roepimitaties.

Vogelaars (vooral broedvogelinventariseerders!) opgelet. Laat je niet misleiden.
De volgende imitaties werden vastgesteld:

geimit.soort	imitators		
	Blauwborst roep zang gebied	Bosrietzanger roep zang gebied	Spotvogel roep zang gebied
Tjiftjaf	* * A		
Patrijs	* A		
Rietgors	* A	* C	
Nachtegaal	* AC		
Grasmus	* A		
Staartmees	* A		
Kleine Karekiet	* AC		
Groenling	* A		
Boerenzwaluw	* A		
Tureluur	* A		
Zwarte Roodstaart	* A		
Oeverloper	* A		
Grutto	* A		
Witgatje			* B
Rietzanger	* C		
Huisms	* C	* C	
Sijsje	* C		
Kneu		* C	
Koolmees		* C	
Merel		* C	
Oeverzwaluw			* B
Gele Kwikstaart		* C	* B
Vink		* C	
Matkop		* C	

geimit.soort	Spreeuw	
	roep zang gebied	
Groenling	* BD	
Grutto	* B	
Witgatje	* B	
Wielewaal	* B	
Ekster	* B	
Torenvalk	* B	
Meerkoet	* B	
Kneu	* D	
Koolmees	* B	
Boomkruiper	* B	
Roodborst	* B	

A = veengebied
B = bebouwing e.o.
C = rietland
D = bos

Dik Heg
Passtraat 3
Groeningen

WERKGEBIED

Rijk van Nijmegen, Overbetuwe ten zuiden van de Linge en ten oosten van RW 75, Duffelt, Salmorth, Reichswald, de Kop van Limburg, Land van Cuyk, Land van Maas en Waal ten oosten van de lijn Wamel-Megen.

BESTUUR Laurens Rietveld,
Voorzitter: 080-227925
Secretariaat: Louis Geraets, Burg. van Raaystraat 27,
Penningmeester 5437 BC Beers, 08850-20263

WERKGROEPEN

Archief: Peter Brouwer, [redacted]
Excursies: Laurens Rietveld, [redacted]
Kunstmatige nestgelegenheid: Wim Schurink, [redacted]
6541 RB Nijmegen, O [redacted]
Rivierentellingen: Jan van der Brugge, 2 [redacted] t 7 [redacted]
Roofvogeltellingen: Gerard Müskens, Pa [redacted]
08 [redacted]
Vogelkursussen: Johan Thissen, [redacted]
Contactpersoon Werkgroep Land van Cuyk:
Louis Geraets, [redacted]
Asyls in de regio
H. Huilmand, [redacted]
B. Jansen, We [redacted]
M. Reijnders, [redacted]
J. van der Va [redacted]
N. Ebben, Heer [redacted]

Overtredingen van de Vogelwet en de Natuurbeschermingswet kunnen gemeld worden aan de heer P. Brugman, 5431 TA Cuyk, 08850-15901 (Controleur [redacted])

Strafbare feiten, die direct of indirect te maken hebben met de bescherming van de natuur (Jachtwet, Vogelwet, Visserijwet, Natuurbeschermingswet e.d.), kunnen uiteraard gemeld worden bij de plaatselijke politie, maar ook bij de Veldpolitie. Voor Gelderland is het telefoonnummer van de meldkamer: 055-664455.

Dood gevonden vogels kunnen voor onderzoek ingezonden worden naar het Centraaldiergeneeskundig Instituut, met name wanneer de omstandigheden verdacht zijn. Verkeersslachtoffers, olieslachtoffers e.d. worden niet onderzocht.

C.D.I. afd. B.P., Edelhertweg 15, 8219 PH Lelystad, 03200-73911

CONTRIBUTIE

Werkende leden f 10,--
Sympatiserenden f 15,--
Jeugdleden tot 18 f 5,--
Gezinsleden f 2,50

GIRONUMMER

4463052 t.n.v.
VWG Rijk van Nijmegen
te Beers